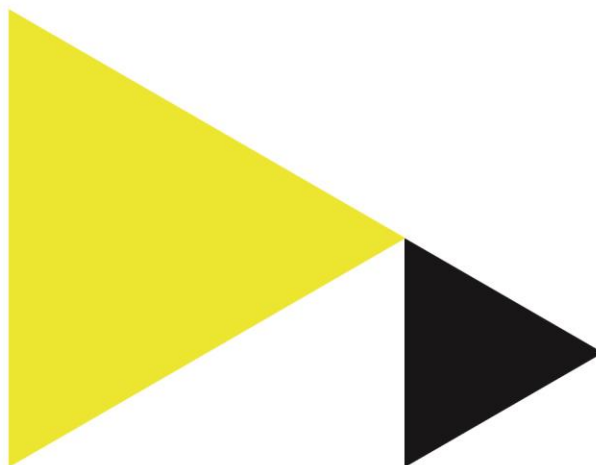

Evaluatie mini- burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

Onderzoeksrapport

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

2021 – 2022

Evaluatie mini- burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

Onderzoeksrapport

Auteurs

Sophie Postma¹, Christine Bleijenberg², Helena Schmidt¹ & Reint Jan Renes¹

¹ Lectoraat Psychologie voor een Duurzame Stad, Hogeschool van Amsterdam

² Lectoraat Public Governance, Haagse Hogeschool

Afdeling

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

Date

20-Mar-22

Project type

In opdracht van de gemeente Amsterdam

Versie

Eindversie

© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Hogeschool Amsterdam.

Inhoudsopgave

1. Aanleiding & doel van het onderzoek	9
1.1. Randvoorwaarden burgerberaad.....	10
2. Wat was het theoretisch perspectief?.....	12
2.1. Procedurele rechtvaardigheid.....	12
2.2. De illusie van het beter weten	13
3. Hoe is het onderzoek uitgevoerd?.....	14
3.1. Observaties.....	14
3.2. Vragenlijsten	15
3.3. Interviews.....	15
4. Resultaten	16
4.1. Aanpak: Hoe is het mini-burgerberaad opgezet?.....	16
Loting	16
Voorafgaand aan het burgerberaad	16
Tijdsduur en opzet	16
Betrokken partijen.....	17
Vergoeding.....	17
Mandaat	17
Opzet van de zes sessies.....	17
Communicatie	19
Deelnemers centraal in de opzet.....	19
4.2. Verloop: Hoe ging het in zijn werk?	20
Samenstelling deelnemersgroep	20
Demografische kenmerken deelnemers.....	21
Motieven van deelname.....	22
Hoe staan de deelnemers tegenover klimaatverandering?.....	23
Deelnemers centraal tijdens het verloop?	24
4.3. Hoe hebben de deelnemers het verloop ervaren?	30
Verwachtingen van deelnemers vooraf aan het mini-burgerberaad	30
Ervaringen van deelnemers met het mini-burgerberaad.....	31

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

Ervaren deelnemers het proces als rechtvaardig?	33
Hoe verder? Houding deelnemers ten opzichte van de vervolgstappen.	34
Is er sprake van een ‘ <i>fair process effect</i> ’?	35
4.4. Heeft er een verandering in kennis en houding bij de deelnemers plaatsgevonden?	35
Kennis en houding klimaatverandering	36
Kennis en houding klimaatbeleid	36
5. Wat kunnen we leren van het mini-burgerberaad?	39
5.1. De opzet van het mini-burgerberaad: belangrijkste inzichten	40
Inclusiviteit	40
Een beraad van de burgers	40
Handvatten voor een goed dialoog	41
Transparantie	41
5.2. Het verloop: belangrijkste inzichten	41
Samenstelling deelnemersgroep	41
Streven naar een open sfeer en onderling vertrouwen	42
Aansluiten op behoefte van de deelnemers	42
Deliberatie	42
Transparantie	43
Betrokkenheid bij het vervolgproces	43
5.3. De ervaringen van deelnemers: belangrijkste inzichten	43
De deelnemers: verwachtingen, houding en kennis	43
Deliberatie	44
Informatie en kennisdeling	44
Verdere vervolgstappen van het beraad	44
5.4. Reflectie (op de aanpak en het verloop van het mini-burgerberaad)	45
1. Representatie en samenstelling van de deelnemersgroep	45
2. Ondersteuning en kwaliteit van het proces	45
3. Verbinding mini- en maxi-publiek	46
4. Betrokkenheid bij het vervolg	47
Literatuurlijst	48
Appendix A: Observatieschema plenair	49

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

5 of 59

Appendix B: Observatieschema tafelgesprek	50
Appendix C: Vragenlijst vooraf	52
Appendix D: Vragenlijst achteraf	55
Appendix E: Interviewschema.....	58
Appendix F: Mandaat	59

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Amsterdam is onderzoek gedaan naar het mini-burgerberaad dat in november 2021 plaatsvond. Het beraad had een doorlooptijd van ruim twee weken. In die periode debatteerden 88 Amsterdamse burgers tijdens zes bijeenkomsten over aanvullende maatregelen om de klimaatdoelen van de gemeente te halen.

Door middel van loting is gestreefd naar een evenwichtige spreiding in deelnemers. Burgers van verschillende leeftijdscategorieën, geslacht en stadsdelen namen deel aan het beraad. Het aandeel hoog opgeleiden was relatief hoog. Het merendeel van de deelnemers (90%) gaf aan niet eerder aan een participatieproces van de gemeente te hebben deelgenomen. Bij veel deelnemers was sprake van een hoog klimaatbewustzijn.

Het onderzoek naar het mini-burgerberaad is opgezet aan de hand van de principes 'ervaren procedurele rechtvaardigheid' en '*illusion of explanatory depth*'. Data zijn verzameld via observaties, vragenlijsten en diepte-interviews en geven inzicht in de aanpak en het verloop, als mede hoe de deelnemers het mini-burgerberaad hebben ervaren en welk effect het heeft gehad.

De verwachtingen van de ingelote burgers waren vooraf overwegend positief. Ondanks dat ze niet precies wisten waar ze aan begonnen, startten de meesten met een positieve, open houding aan het beraad. De ervaringen van de deelnemers kwamen grotendeels overeen met hun positieve verwachtingen. Deelnemers waren het meest te spreken over de goede sfeer en het centraal stellen van hun opvattingen tijdens de bijeenkomsten. In de opzet en het verloop van het proces is door de organisatie aan deze aspecten ook veel aandacht geschonken. De rol van de onafhankelijke voorzitter was hierbij groot en droeg in het bijzonder bij aan een open sfeer en wederzijds vertrouwen.

In de opzet van het mini-burgerberaad en tijdens de bijeenkomsten was veel aandacht voor het blijven betrekken en aangehaakt houden van deelnemers bij het proces en de inhoud. Zo ervoeren deelnemers de manier waarop de organisatie en deskundigen met hun vragen omgingen als prettig en ook de formatie van een 'eigen' schrijfteam werd positief beoordeeld. Ondanks dat deelnemers veelvuldig werden geïnformeerd over het proces en de inhoud was toch niet altijd voor iedereen duidelijk wat van hen gevraagd werd of waar een opdracht voor bedoeld was. De aangeboden informatie sloot in de beleving van sommige deelnemers niet altijd goed aan op hun behoefte of vermogen; zowel wat betreft de inhoud als de wijze waarop deze werd aangeboden. Deelnemers hadden soms het idee bepaalde kennis of kunde te missen.

In de opzet is getracht burgers voldoende handvatten te bieden voor een eerlijk en zorgvuldig deliberatief proces. In de beleving van de meeste deelnemers werd er serieus geluisterd en was er voldoende ruimte voor hun mening. De tafelleiders en -ondersteuners speelden een belangrijke rol in de kwaliteit van de deliberatie. Ook de ervaren tijdsdruk – die groter werd naarmate het beraad vorderde - was van invloed op de kwaliteit van de deliberatie. Ondanks de ervaren tijdsdruk en de complexiteit van het vraagstuk was de energie van de deelnemers tot het einde hoog en bleef ook de inzet en betrokkenheid van de groep groot. Er was bij de meeste deelnemers een positief gevoel over de rijke opbrengst die in een relatief korte tijd was gerealiseerd. Er was vertrouwen bij de deelnemers dat de uitkomsten van het beraad zouden bijdragen aan een effectief en goed klimaatbeleid. Wel waren de deelnemers na afloop afwachtend wat betreft de vervolgstappen, dus in hoeverre de gemeente het advies tot uitvoering zou brengen.

De kennis van de deelnemers over het klimaatvraagstuk en het klimaatbeleid van de gemeente is vergroot. De houding van de deelnemers ten aanzien van het klimaat en de gemeente bleef na deelname aan het beraad grotendeels gelijk. Wel lijken de deelnemers iets meer vertrouwen te

hebben in de manier waarop de gemeente het klimaatvraagstuk aanpakt en zijn de zorgen over het klimaat iets toegenomen.

Reflecterend op de inzichten uit dit onderzoek komen vier aandachtspunten naar voren: (1) *Samenstelling van de deelnemersgroep*: Wanneer het gaat om een complex onderwerp, staat wat er van deelnemers wordt gevraagd om tot een goed verloop van een burgerberaad te komen - in termen van tijd, kennis en (gespreks)vaardigheden - op gespannen voet met het streven naar inclusie en een evenredige vertegenwoordiging van verschillende groepen bewoners. (2) Op basis van het verloop van het burgerberaad komen de aandachtspunten *gespreksbegeleiding* en *expertkennis* naar voren. Behalve een onafhankelijke en bekwame voorzitter spelen tafelleiders een belangrijke rol in een succesvol burgerberaad. Wanneer tafelleiders worden geworven onder de deelnemers vraagt dit extra inspanning - in de vorm van training en voorbereiding - van de organisatie en deelnemers. *Expertkennis*: ontsluiten van informatie en inbreng van onafhankelijke experts is belangrijk als het om een complex onderwerp gaat. Belangrijk is de timing gedurende het proces, de bruikbaarheid voor deelnemers en openheid over de onbedoelde sturing die hiervan uit kan gaan. (3) *Verbinding mini- en maxi-publiek*: hoewel er volledige openheid was en actief werd gecommuniceerd over het burgerberaad heeft dit niet geleid tot grote betrokkenheid van het brede publiek. Om de verbinding te maken met de omgeving is meer nodig. Zo kunnen ideeën of tussentijdse opbrengsten van een burgerberaad doormiddel van een online peiling wordt getoetst of kunnen de uitkomsten achteraf via een referendum worden vastgesteld. (4) *Betrokkenheid bij het vervolg*: zorgvuldig relatiebeheer van de gemeente door deelnemers op maat te betrekken bij het politieke besluitvormingsproces na afronding van het burgerberaad is een belangrijk aandachtspunt. Wanneer deelnemers tijdens het verdere besluitvormingsproces niet langer centraal staan, ondergraaft dit het vertrouwen dat gedurende het participatieproces zorgvuldig is opgebouwd. Het is aan de gemeente om waakzaam te zijn over wat er met het advies van de burgers gebeurt en om actief aan deelnemers te laten zien dat er zorgvuldig met hun inbreng wordt omgegaan.

1. Aanleiding & doel van het onderzoek

Amsterdam wil een duurzame stad zijn, nu en voor de generaties na ons. Een groene, gezonde en welvarende stad voor iedereen die hier woont, werkt of op bezoek komt. Met de temperatuurstijging van de aarde en het in 2015 ondertekende Verdrag van Parijs staat het klimaatbeleid hoog op de politieke agenda. Om de stad Amsterdam toekomstbestendig te maken, moeten er ingrijpende keuzes gemaakt worden. In de Routekaart Amsterdam Klimaatneutraal 2050 is opgenomen dat Amsterdam de CO₂-uitstoot in 2030 met 55% en in 2050 met 95% ten opzichte van 1990 wil terugdringen.

Jaarlijks worden door het onderzoeksbureau CE Delft de effecten van het voorgenomen beleid op de CO₂-emissies berekend om te kijken hoe de stad ervoor staat. De resultaten van die berekeningen worden verwerkt in een jaarlijkse Klimaatrapportage. De meest recente update van de Klimaatrapportage 2021 toont aan dat met de huidige maatregelen de CO₂-uitstoot in 2030 niet met 55%, maar slechts met 37% wordt teruggebracht (CE Delft, 2021). Om te voldoen aan de eerdergenoemde ambities, is het dus van belang om extra CO₂-reducerende maatregelen te ondernemen.

Gezien de huidige set aan maatregelen niet toereikend is aan de ambities van de stad, doet het College van B&W beroep op de kennis, ervaring en ideeën van de Amsterdamse inwoners. Een zo representatief mogelijke groep burgers van Amsterdam en Weesp (dat in 2022 fuseert met Amsterdam) is in november 2021 uitgenodigd om een actieve rol te spelen in de energietransitie van de stad Amsterdam. Voor deze actieve rol is een zogenoemd mini-burgerberaad Duurzaamheid georganiseerd.

Een burgerberaad is een relatief nieuw fenomeen in Nederland en betreft een intensieve vorm van burgerparticipatie. Een dergelijk beraad van willekeurig ingelote inwoners helpt politici om beslissingen te nemen over complexe – vaak omstreden – onderwerpen. Door middel van een burgerberaad worden gewone burgers bij complexe maatschappelijke vraagstukken betrokken en krijgen door hun deelname een actieve stem bij het maken van keuzes.

In Amsterdam is het burgerberaad door de gemeente georganiseerd. Recente ervaring met burgerberaden is er vooral op nationaal niveau. Het katholieke Ierland heeft eerder geëxperimenteerd met deze vorm van directe democratie. In Ierland was al jaren discussie over de eventuele versoepeling van de abortuswet. Hierin kwam het conservatieve platteland steeds meer lijnrecht tegenover de meer progressieve stedelijke bevolking te staan. Door de oplopende spanningen durfde de Ierse politiek over eventuele versoepelingen geen uitspraken te doen en organiseerde ze in 2016 een burgerberaad. Een groep van 99 willekeurig geselecteerde deelnemers ging het gesprek aan met elkaar, ervaringsdeskundigen en experts. Het beraad leidde niet alleen tot het advies dat de abortuswetgeving versoepeld moest worden, maar ook tot een duidelijke consensus hierover. Er was vervolgens een referendum nodig om de uitkomst van het burgerberaad door te voeren. Ook dat verliep zonder veel verdeeldheid.

Het bedenken van extra maatregelen om de CO₂-uitstoot terug te dringen, is bij uitstek een complex maatschappelijk vraagstuk dat zich goed leent voor een burgerberaad. Het klimaatbeleid raakt alle burgers in meer of mindere mate en in de samenleving laait de discussie over het complexe vraagstuk steeds meer op. En naarmate de klimaatmaatregelen concreter worden en meer direct in de leefomgeving en leefwijze van burgers ingrijpen, neemt het debat in heftigheid toe.

Het toepassen van een burgerberaad in de klimaatdiscussie is recentelijk uitgeprobeerd in Frankrijk. President Emmanuel Macron liet een groep van 150 willekeurig geselecteerde burgers zeven weekenden samenkomen om na te denken over een manier om de CO₂-emissies op een eerlijke en effectieve manier te reduceren. Onder begeleiding van experts kwamen zij tot 149 voorstellen. Echter,

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

achteraf was in de politieke besluitvorming weinig terug te vinden van de voorstellen, mede omdat een duidelijk politiek mandaat ontbrak. Hierdoor werden weinig voorstellen omgezet in concrete maatregelen. Dit resulteerde in onvrede bij de burgers.

Kortom, het organiseren van een burgerberaad is een ingewikkelde onderneming, waarbij een niet goed doordachte aanpak onbedoeld negatieve gevolgen kan hebben. Het vinden van oplossingen voor een complex vraagstuk wordt hierdoor verder bemoeilijkt (Adviescommissie burgerbetrokkenheid bij klimaatbeleid, 2021; Bleijenberg, 2021).

1.1. Randvoorwaarden burgerberaad

In het rapport van de Adviescommissie burgerbetrokkenheid bij klimaatbeleid (2021) is een aantal randvoorwaarden opgesteld voor de effectieve toepassing van burgerberaden. Zo moet er ten eerste een duidelijke vraagstelling zijn, waarbij de inzet van het burgerberaad duidelijk is en ook waarom een burgerberaad juist bij dit vraagstuk een toegevoegde waarde heeft. Ten tweede moet er een duidelijke inbedding in de politieke besluitvorming aanwezig te zijn, waarbij vooraf heel concreet is afgesproken met welk mandaat het burgerberaad aan de slag gaat. Ten derde is het van belang dat tijdens de uitvoering van het proces een onafhankelijke en onpartijdige moderator werkzaam is. Ten vierde, moet er voldoende aandacht zijn voor inclusiviteit. Iedereen moet een gelijke kans hebben om deel te nemen, waarbij de nodige middelen ingezet worden om gelijkwaardige deelname mogelijk te maken. Ten vijfde moet er een sterke verbinding aanwezig zijn tussen de burgers die actief deelnemen (mini-publiek) en de rest van de samenleving (maxi-publiek). Als laatste – en zesde - punt moet er een transparant vervolg op de voorstellen uit het beraad in de politieke besluitvorming opgenomen zijn, waarbij het duidelijk is wat met de uitkomsten van het beraad gedaan wordt.

Als een burgerberaad voldoende doordacht georganiseerd wordt, kan het (1) de betrokkenheid van burgers vergroten, (2) het draagvlak voor maatregelen verbreden en (3) profiteren van de kennis in de samenleving om maatregelen wat betreft ontwerp en uitvoering zo goed mogelijk aan te laten sluiten. Bovendien kan (4) een burgerberaad ertoe bijdragen dat een open dialoog in de samenleving versterkt wordt en (5) tegenstellingen makkelijker overbrugd kunnen worden (Adviescommissie Burgerbetrokkenheid, 2021).

In de praktijk is er in Nederland nog relatief weinig ervaring met burgerberaden. De kennis over wat goed werkt en wat nodig is, moet nog groeien. Een effectieve, brede inzet van burgerberaden vraagt daarom om een structurele aanpak van kennisopbouw en leren. Op verzoek van de gemeente Amsterdam onderzoekt het lectoraat Psychologie voor een Duurzame Stad van de Hogeschool van Amsterdam in samenwerking met de Haagse Hogeschool de werking van het mini-burgerberaad. Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de opzet en verloop van het mini-burgerberaad en de ervaringen van de deelnemers. Daarnaast wordt onderzocht of er een verandering in kennis en houding ten opzichte van het klimaatvraagstuk optreedt bij deelnemers na deelname aan het mini-burgerberaad.

Op basis van de resultaten van het onderzoek kan de gemeente leren van de ervaringen die worden opgedaan met de opzet en uitvoering van een (mini-)burgerberaad. De gemeente Amsterdam overweegt om vaker een burgerberaad in te stellen. De resultaten van het onderzoek kunnen helpen bij het verbeteren van de aanpak in de toekomst. De inzichten dragen op die manier bij aan de doorontwikkeling van burgerberaden als instrument om burgers te betrekken bij complexe maatschappelijke vraagstukken.

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

Er zijn drie doelstellingen voor het onderzoek geformuleerd:

1. *Beschrijving van de gehanteerde aanpak (methodiek) en verloop van het mini-burgerberaad.*

Aan de hand van de theorie van ervaren procedurele rechtvaardigheid (o.a. Lind & Tyler, 1988) en literatuur over de dialoog als deliberatievorm (Bohm, 1996; Issaacs, 1999) wordt onderzocht of in de gehanteerde aanpak en uitvoering de elementen van procedurele rechtvaardigheid herkenbaar zijn.

2. *Inzicht verkrijgen in de ervaringen van deelnemers met het mini-burgerberaad.*

Aan de hand van de theorie van ervaren procedurele rechtvaardigheid wordt onderzocht (a) hoe de deelnemers het verloop van het mini-burgerberaad ervaren, (b) hoe tevreden de deelnemers zijn met de uitkomst en (c) of er sprake is van een *fair process* effect.

3. *Inzicht in de veranderingen in kennis en houding t.a.v. het onderwerp van het mini-burgerberaad bij deelnemers.*

In hoeverre vinden bij deelnemers veranderingen plaats die aansluiten bij de theorie van *illusion of explanatory depth* (Fernbach et al., 2013): (a) veranderen deelnemers van opvatting en (b) gaan ze genuanceerder denken over het onderwerp van het mini-burgerberaad?

2. Wat was het theoretisch perspectief?

Het volgende hoofdstuk beschrijft kort de theoretische benadering waarin dit onderzoek gebruik van is gemaakt. In dit onderzoek zijn we geïnteresseerd in twee zaken: het proces en de effecten van een burgerberaad op de deelnemers. Aan de hand van de principes *ervaren procedurele rechtvaardigheid* en *illusion of explanatory depth* wordt dit nader toegelicht.

2.1. Procedurele rechtvaardigheid

Om inzicht te krijgen in de ervaringen van deelnemers aan het mini-burgerberaad, is in dit rapport de theorie van ervaren procedurele rechtvaardigheid gebruikt als uitgangspunt (Bleijenberg, 2021). Deze theorie is in veel verschillende domeinen onderzocht waaronder in de context van burgerparticipatie.

De theorie laat zien dat burgers het belangrijk vinden dat het contact met de overheid op een eerlijke manier verloopt en dat een rechtvaardig proces bijdraagt aan de tevredenheid met en acceptatie van de uitkomsten van een participatieproces. Wanneer deelnemers een participatieproces als rechtvaardig hebben ervaren, draagt dit tevens bij aan hun vertrouwen in de initiator ervan, zelfs als er sprake is van een uitkomst die hen onwelgevallig is. Deze reactie van burgers op het verloop van het contact met de overheid wordt het '*fair process effect*' genoemd (Lind & Tyler, 1988).

Er zijn vier belangrijke elementen die een rol spelen in procedurele rechtvaardigheid. De elementen verschillen van elkaar, maar hangen wel met elkaar samen:

Respect: Hierbij gaat het om de ervaring van deelnemers, dat er beleefd en respectvol met hen wordt omgegaan. Voorbeelden hiervan zijn de wijze waarop er met participanten wordt omgegaan gedurende een participatieproces, maar ook het tijdstip of de locatie waar bijeenkomsten plaatsvinden.

Voice: Hierbij gaat het om de ervaring van deelnemers dat er voldoende ruimte is voor hun inbreng. Dit gaat om ruimte voor inhoudelijke opvattingen en vragen als ook om invloed op het verloop van het proces, bijvoorbeeld op het programma. Het is niet alleen van belang dat deelnemers de mogelijkheid krijgen om hun mening te geven, maar ook om de ervaring dat wat door hen wordt ingebracht serieus wordt genomen.

Explanation: Het derde element betreft de ervaring van deelnemers dat er voldoende en open verantwoording wordt afgelegd over het participatieproces en wat er met de uitkomsten gebeurt. Hierbij gaat het om begrijpelijke informatie over de aanpak van het participatieproces, bijvoorbeeld over hoe inhoudelijke keuzes tot stand komen en om transparante informatie over het politieke besluitvormingsproces na afronding.

Naast '*respect*', '*voice*' en '*explanation*' spelen de professionaliteit en integriteit van de betrokken ambtenaren een rol in ervaren rechtvaardigheid.

Aan de hand van deze vier elementen van ervaren procedurele rechtvaardigheid wordt in dit onderzoek gekeken naar de ervaringen van deelnemers met het participatieproces. Vinden deelnemers dat het mini-burgerberaad rechtvaardig is verlopen? En wat betekent dit voor hun steun voor de uitkomst ervan en hun vertrouwen in het klimaatbeleid van de gemeente?

2.2. De illusie van het beter weten

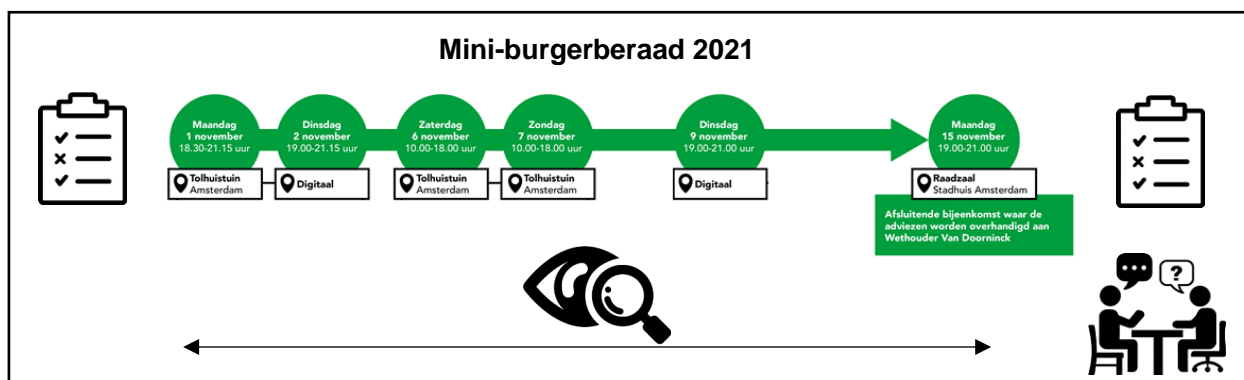
Tallose studies laten zien dat mensen de neiging hebben te denken dat ze veel weten van de dingen waar ze op detailniveau weinig kennis over hebben. Sloman en Fernbach (2017) noemen dat de 'illusion of explanatory depth'. Ergens veel van 'weten' zonder belast te zijn met feitelijke kennis leidt tot verontrustend sterke meningen. Zo werd na de annexatie van de Krim door Rusland aan een grote groep Amerikanen gevraagd hoe de Verenigde Staten moesten reageren en of ze wisten waar Oekraïne lag. Hoe minder de respondenten wisten waar Oekraïne lag (gemiddeld zaten ze er 2900 km naast, ongeveer de afstand van Kiev tot Madrid), des te meer ze wilden dat de VS krachtig zouden ingrijpen. Gebrek aan kennis, zo liet deze studie zien, weerhoudt mensen niet van een krachtige mening (Fernbach et al., 2013). Extreme opvattingen en simplistische oplossingen komen vaak voort uit de illusie dat men wel weet hoe het zit. Deze illusie draagt bij aan politieke polarisatie.

Wanneer mensen zich meer verdiepen in een complex vraagstuk komen ze er vaak achter dat ze er eigenlijk minder van wisten dan vooraf gedacht en meestal gaan ze er dan ook genuanceerder over denken. Door een vraagstuk feitelijk te bestuderen en dieper na te denken over de doorwerking van oplossingen gaan mensen meer de complexiteit van het vraagstuk inzien, wat de neiging tot nuanceren versterkt.

In het onderzoek naar het mini-burgerberaad klimaat staat naast de ervaringen van deelnemers deze verandering in kennis en houding centraal. Weten deelnemers achteraf meer over het klimaatvraagstuk dan vooraf en zijn ze anders over het vraagstuk en mogelijke oplossingen gaan denken?

3. Hoe is het onderzoek uitgevoerd?

Het onderzoek was exploratief van karakter. Aansluitend bij de doelstellingen is via observaties, vragenlijsten en diepte-interviews data verzameld over zowel de aanpak en verloop van het mini-burgerberaad, als ook hoe de deelnemers het mini-burgerberaad hebben ervaren en welk effect het op ze had. In figuur 1 is een overzicht te zien van de drie verschillende wijzen van dataverzameling die gebruikt zijn tijdens de zes sessies (exclusief de training voor de tafelleiders) van het mini-burgerberaad (een nadere omschrijving van de tafelleiders is te vinden onder het kopje 'opzet van de zes sessies'). Deelnemers aan het beraad hebben voor- en achteraf digitaal een vragenlijst ingevuld. Alle bijeenkomsten (zowel digitaal als in de Tolhuistuin) zijn geobserveerd door een team onderzoekers. Na de afsluitende bijeenkomst zijn online negen diepte-interviews afgenomen met deelnemers. Ook is er gebruik gemaakt van notities en online bronnen en zijn periodiek projectoverleggen van de gemeente bijgewoond.

Figuur 1: Overzicht onderzoeksmethoden mini-burgerberaad 2021. Voor aanvang van het beraad (28 oktober 2021) en na afloop (18 november 2021) zijn vragenlijsten verstuurd. Tijdens alle zes sessies + de training van de tafelleiders is geobserveerd. Na afloop van het beraad (tussen 22 november 2021 – 4 januari 2022) zijn negen interviews afgenomen met deelnemers.

3.1. Observaties

Gedurende alle sessies van het mini-burgerberaad (digitaal en in de Tolhuistuin), werd geobserveerd door verschillende onderzoekers. In tabel 1 is te zien hoeveel observanten per sessie aanwezig waren. Hierbij fungeerden de onderzoekers als 'fly on the wall', om zodoende het proces zo min mogelijk te verstoren.

zodoende het proces zo min mogelijk te verstoren.

Er werd onderscheid gemaakt in het observeren van de plenaire programmaonderdelen van het mini-burgerberaad en de gesprekken die in groepjes plaatsvonden aan de tafels ('tafelgesprekken'). Voor beide vormen van de dialoog zijn verschillende observatieschema's ontwikkeld (zie appendix A en B). Voor de plenaire programmaonderdelen is een observatieschema opgesteld dat onderscheid maakt tussen proces en inhoud en ingaat op de drie elementen ('respect', 'voice' en 'explanation') van ervaren procedurele rechtvaardigheid in groepsgesprek. Voor de tafelgesprekken is een observatieschema ontwikkeld dat ingaat op de elementen van de dialoog van ervaren procedurele rechtvaardigheid.

Tabel 1: Aantal observanten per sessie van het mini-burgerberaad

Sessies van het mini-burgerberaad	Aantal observanten
Training tafelleiders	1
1.	3
2. (digitaal)	3
3.	5
4.	5
5. (digitaal)	3
6. (digitaal)	3

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

3.2. Vragenlijsten

Om een beeld te krijgen van de ervaringen van deelnemers is zowel vooraf als achteraf gebruik gemaakt van een online vragenlijst¹. De vragenlijsten gingen in op (1) de ervaringen van deelnemers met het mini-burgerberaad en (2) de verandering in kennis en houding ten aanzien van het klimaatvraagstuk.

Vragenlijst vooraf

Vier dagen voorafgaand aan het mini-burgerberaad is de eerste online vragenlijst vanuit het e-mailadres van de gemeente Amsterdam rondgestuurd (zie Appendix C).

De vragenlijst vooraf ging in op (1) de verwachtingen van deelnemers aan het mini-burgerberaad, (2) de aanwezige kennis en houding ten aanzien van het klimaatvraagstuk en klimaatbeleid, (3) demografische kenmerken (geslacht, leeftijd, stadsdeel, opleidingsniveau), (4) motivatie deelname en (5) ervaring met burgerparticipatie. Deelnemers is gevraagd om voorafgaand van het beraad de vragenlijst in te vullen. De mogelijkheid werd gegeven om vooraf bij de inloop op 1 november 2021, de vragenlijst (samen met één van de onderzoekers) in te vullen. Een reminder mail is op de startdag van het beraad (1 november) verzonden. Het invullen van de vragenlijst kostte 5 tot 10 minuten.

Vragenlijst achteraf

Na afloop van het mini-burgerberaad op 18 november 2021 is de tweede online vragenlijst via het mailadres van de gemeente Amsterdam onder de deelnemers uitgezet (zie Appendix D). Deze vragenlijst bestond uit de elementen: (1) de ervaringen met het mini-burgerberaad, (2) houding/verwachtingen van deelnemers aan het mini-burgerberaad, (3) de aanwezige kennis en houding ten aanzien van het klimaatvraagstuk en klimaatbeleid en (4) demografische kenmerken. Het invullen duurde tussen de 10 tot 15 minuten. Op 10 december 2021 is een reminder mail verzonden.

3.3. Interviews

Na afloop van het mini-burgerberaad, in de periode van 22 november 2021 tot er met 4 januari 2022, zijn verdiepende interviews (30 minuten per sessie) uitgevoerd met negen deelnemers van het mini-burgerberaad. Hierbij werd gezocht naar spreiding met betrekking tot achtergrondkenmerken, tafelgroepen en zo mogelijk houding ten opzichte van het klimaatvraagstuk. De interviews hadden als doel om verdieping te genereren op de vragen uit de vragenlijst achteraf en als mogelijke aanvulling op de inzichten uit de observaties. Een interviewschema is toegepast dat inging op (1) de ervaringen, (2) de verwachtingen, (3) het proces en (4) de inhoud van het mini-burgerberaad (zie Appendix E voor het interviewschema). Voorafgaand is toestemming gevraagd voor geluidsopname. Na het transcriberen is het geluidsfragment verwijderd.

1. Voor de online vragenlijsten is het programma Qualtrics gebruikt (HvA account).

4. Resultaten

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst de aanpak en het verloop van het mini-burgerberaad (doelstelling 1), vervolgens gaan we in op de ervaringen van deelnemers (doelstelling 2) en wat de invloed is van deelname aan het mini-burgerberaad op hun kennis en houding (doelstelling 3).

4.1. Aanpak: Hoe is het mini-burgerberaad opgezet?

Loting

De gemeente Amsterdam heeft deelnemers aan het mini-burgerberaad geselecteerd op basis van loting uit de Basisregistratie Personen. Deze registratie bevat persoonsgegevens van iedereen die in Amsterdam woont. De gehanteerde vorm van loting beoogde een evenwichtige spreiding te realiseren van deelnemers wat betreft leeftijd en stadsdelen. Om tot een evenwichtige spreiding te komen werden twee keer zoveel jongeren (onder de dertig jaar) en bewoners van Amsterdam Noord, Zuidoost, en Nieuw-West geselecteerd.

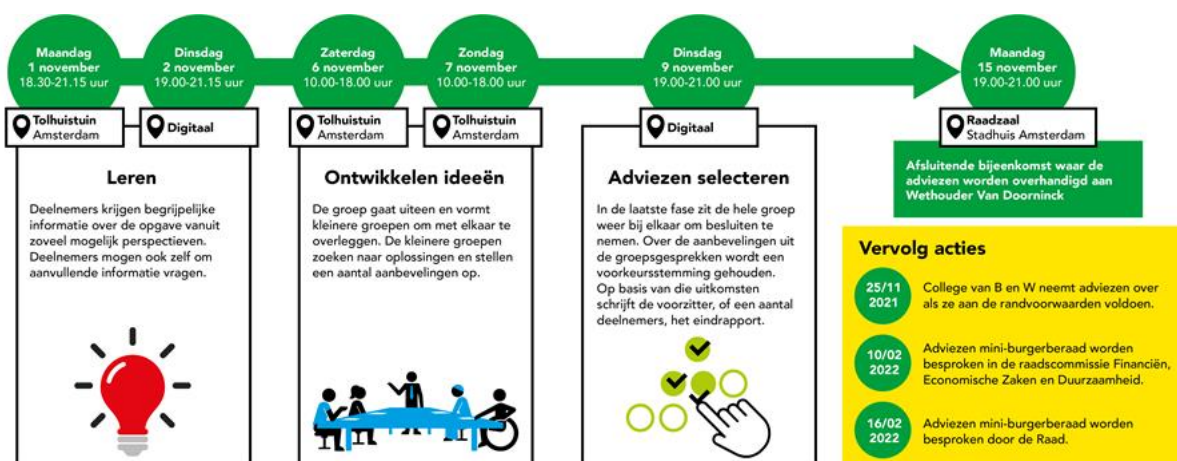
Voorafgaand aan het burgerberaad

Voor aanvang van het beraad op 15 oktober 2021 heeft de gemeente een open oproep gedaan om informatie over het klimaatvraagstuk met het mini-burgerberaad te delen. De input mocht geen commercieel doel hebben en niet te lang zijn. Alle input die aan deze voorwaarden voldeed, is integraal op de website geplaatst. Zo hadden deelnemers, maar ook andere geïnteresseerden hier toegang toe. Deelnemers konden bij aanmelden suggesties doen voor sprekers of informatiemateriaal zoals webpagina's en artikelen. Deze zijn ook op de daarvoor ingerichte website geplaatst.

Met de deelnemers is gecommuniceerd via e-mail en telefoon. Zij werden voor, tijdens en na het mini-burgerberaad geïnformeerd over alle praktische zaken. Iedereen die voor het beraad was ingeloot, is na de eerste bijeenkomst gebeld, inzake verplichte aanwezigheid bij alle bijeenkomsten.

Tijdsduur en opzet

Het mini-burgerberaad had een doorlooptijd van ruim twee weken waarin zes bijeenkomsten plaatsvonden, exclusief de training voor de tafelleiders voorafgaand aan de start (zie figuur 2). De opzet was om drie bijeenkomsten live bij elkaar te komen in de Tolhuistuin (Amsterdam Noord) en twee bijeenkomsten digitaal te laten plaatsvinden. De laatste bijeenkomst was gepland in de Raadzaal van het Stadhuis Amsterdam om gezamenlijk het beraad af te sluiten.

Figuur 2: Overzicht mini-burgerberaad 2021, bestaande uit zes bijeenkomsten en de vervolg acties.

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

Betrokken partijen

In de zomer van 2021 zijn de voorbereidingen gestart. Het mini-burgerberaad werd geïnitieerd en gecoördineerd door een team ambtenaren van de gemeente Amsterdam. Dit team was samengesteld uit vakinhoudelijke ambtenaren (Ruimtelijke Ontwikkeling en Duurzaamheid), deskundigen op het gebied van participatie en communicatie (democratische vernieuwing en afdeling communicatie), communicatieprofessionals en projectondersteuners. Ook zijn er bij het beraad diverse externe partijen betrokken met deskundigheid op het proces en/of de inhoud. Er is bewust gekozen gebruik te maken van een onafhankelijke voorzitter. Alex Brenninkmeijer heeft deze rol tijdens het mini-burgerberaad ingevuld. Hij was van 2020 tot 2021 voorzitter van de adviescommissie 'Betrokkenheid bij het klimaatbeleid'. Van 2005 tot 2014 was hij de Nationale Ombudsman in Nederland. Voor het procesontwerp en de procesbegeleiding is een gespecialiseerd extern bureau gevraagd. De beantwoording van inhoudelijke vragen en het doorberekenen van maatregelen is verzorgd door adviseurs van een onafhankelijk adviesbureau. Daarnaast was er professionele logistieke ondersteuning aanwezig. Een adviseur van bureau Burgerberaad was betrokken gedurende het gehele proces.

Vergoeding

Voor deelname aan het gehele beraad was een vergoeding beschikbaar gesteld van €400,- per deelnemer.

Mandaat

De inhoudelijke kaders en het mandaat van het burgerberaad zijn vooraf vastgesteld door het college van B&W (zie appendix F). De maatregelen van het mini-burgerberaad moesten passen binnen door de gemeenteraad vastgesteld beleid, aanbevelingen moesten gaan over beleid en domeinen waar de gemeente over gaat, het advies moest passen binnen het budget en de maatregelen moesten door 75% van de deelnemers gesteund worden.

Opzet van de zes sessies

Het procesontwerp voor het mini-burgerberaad bestond uit een serie sessies waarin deliberatie tussen deelnemers in kleine groepen (break out rooms voor de digitale sessies en de indeling van tafels tijdens de live bijeenkomsten) centraal stond. Daarnaast waren er onderdelen specifiek gericht op de overdracht van kennis of informatie ('plenaire sessies'), waarin toonaangevende sprekers werden uitgenodigd om vanuit hun deskundigheid te vertellen over het klimaatvraagstuk. Het burgerberaad startte met kennismaking en oriëntatie, daarna volgde verdiepende sessies en in de laatste onderdelen werden keuzes gemaakt voor maatregelen. Flexibiliteit was een belangrijk uitgangspunt in het ontwerp. Waar nodig kon het programma aangepast worden op basis van de voortgang en groepsdynamiek.

Om de tafelgesprekken in goede banen te leiden zijn tafelleiders en tafelondersteuners ingezet. De tafelleiders werden geworven onder de deelnemers. Deelnemers konden zich voor deze rol opgeven. De tafelondersteuners werden vanuit de gemeente Amsterdam verzorgd. De tafelleiders hadden voornamelijk als taak de gesprekken aan tafel te modereren en zo het gesprek in goede banen te leiden. De tafelondersteuners zorgden voor de praktische ondersteuning, zoals bijvoorbeeld notuleren en tijdbewaking indien dat gewenst was.

Voorafgaand aan het mini-burgerberaad op 27 oktober 2021 vond een digitale training voor tafelleiders plaats, om ze de juiste handvatten voor deliberatie te geven. De sessie had als uitgangspunt om uitleg te geven over de informatie die ze als tafelleiders tot hun beschikking hadden en aandacht te besteden aan lastige gesprekssituaties.

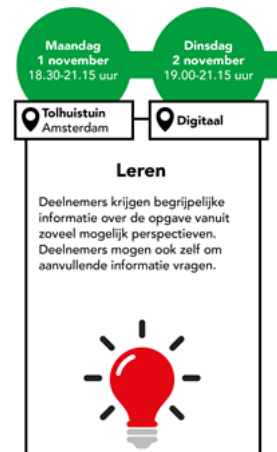
Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

De aftrap van het mini-burgerberaad vond maandagavond 1 november 2021 plaats in de Tolhuistuin. Het doel van de sessie was om kennis te maken, verwachtingen helder te krijgen en de opdracht en kaders van het mini-burgerberaad te benoemen. De opdracht aan het beraad is die avond door de wethouder Marieke van Doorninck (Ruimtelijke Ontwikkeling en Duurzaamheid) aan de burgers overgedragen en luidde als volgt:

“Amsterdam wil de uitstoot van CO₂ in 2030 met 55% verlagen ten opzichte van 1990. Met de huidige maatregelen is dat doel nog niet binnen bereik. De prognose is dat een verlaging van 37% wordt gehaald. Daarom aan u de vraag: help ons door maatregelen te bedenken om de doelstellingen te halen.”

De tweede sessie van het mini-burgerberaad volgde de dag erna en stond ook in het teken van leren. De bijeenkomst vond digitaal plaats en informatie en basiskennis over het klimaatvraagstuk werd aan deelnemers aangeboden.

Figuur 3: Overzicht sessie 1 & 2

Figuur 4: Overzicht sessie 3 & 4

In het weekend van zaterdag 6 en zondag 7 november stond het ontwikkelen van concrete ideeën op het programma, waarbij deelnemers gedurende de hele dag bij elkaar kwamen om maatregelen te bedenken en deze verder uit te werken. De indeling van de tafels was gebaseerd op onderwerp, waarbij een paar ‘open spaces’ beschikbaar waren. Hier mochten deelnemers zelf een onderwerp kiezen dat binnen de scope van het burgerberaad viel. Gestart werd met de Dromer (creatief brainstormen) – Realist (uitzoeken wat realiseerbaar is) – Criticus (wat behoeft aanpassing?). De eerste twee genoemde stappen werden doorlopen op de zaterdag, waarbij deelnemers zich oriënteerden en maatregelen bedachten. Hier werden drie tafelrondes onderscheiden, waarbij de eerste twee tafelrondes zich richtte op de Dromer en het laatste tafelgesprek – ronde 3 – zich concentreerde op het uitwerken van ideeën in concrete voorstellen door de ogen van de Realist.

Op zondagochtend werd aandacht besteed aan de Criticus met als doel de maatregelen van zaterdag aan te vullen, te specificeren en te concretiseren. De criticus-ronde was opgesplitst in 3 fasen: eerst per groepje algemeen geldende randvoorwaarden opstellen, vervolgens deze voorwaarden met andere groepjes bespreken om uiteindelijk met de gehele groep tot consensus te komen. De afsluitende ronde van de zondag stond in het teken van prioriteiten geven, door de concrete maatregelen op flipovers aan elkaar te presenteren.

De tijd tussen het eerste weekend en de volgende sessie - twee dagen later - werd besteed aan het schrijven van een eerste conceptversie van het rapport.

Figuur 5: Overzicht sessie 5

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

18 of 59

Hierbij was de opzet dat de voorzitter met een aantal deelnemers van de groep als schrijfteam de eerste versie van het adviesrapport zouden opstellen.

Figuur 6: Overzicht sessie 6

Op dinsdag 9 november werd de conceptversie van het rapport digitaal besproken. Dit had als doel om maatregelen te selecteren. Een stemming moest uiteindelijk bepalen welke maatregelen gepresenteerd zouden worden aan het college van B&W.

Op maandag 15 november 2021 vond de overhandiging plaats van het eindrapport met concrete adviezen aan de wethouder.

Communicatie

Op verschillende manieren heeft de gemeente communicatiekanalen ingezet voor het mini-burgerberaad. De webpagina (www.amsterdam.nl/miniburgerberaad) is ingericht als centrale plek waar informatie over het burgerberaad gedeeld werd, zowel voor deelnemers als buitenstaanders. Op de website zijn videoverslagen van de voorzitter te vinden en presentaties van de gastsprekers. Ook de resultaten van de sessies werden daar gepubliceerd. Vooraf is informatie gevraagd door middel van een open oproep en is aan de deelnemersgroep om input gevraagd om informatie over de opgave met het mini-burgerberaad te delen. Ook deze input is terug te vinden op de website. Het eindrapport dat op 15 november 2021 door het mini-burgerberaad is aangeboden aan wethouder Van Doorninck is ook op de genoemde webpagina te zien. Naast de eigen kanalen werd een beperkt aantal journalisten toegelaten gedurende de bijeenkomsten van het mini-burgerberaad (Nieuwsuur, Parool en de Volkskrant).

Deelnemers centraal in de opzet

Hieronder volgt een korte reflectie op de opzet van het mini-burgerberaad aan de hand van de elementen van procedurele rechtvaardigheid: *'respect'*, *'voice'* en *'explanation'*. Dit geeft een indruk van de wijze waarop deze elementen - die van belang zijn in de ervaring van deelnemers - zijn toegepast in de opzet van het mini-burgerberaad.

Respect

De opzet van het mini-burgerberaad laat zien dat de deelnemer centraal stond. In de opzet is rekening gehouden met de deelnemers door ze voldoende - maar gedoceerd - informatie aan te bieden over het klimaatvraagstuk zonder ze te overspoelen met kennis. Zo werd een ruime hoeveelheid achtergrondinformatie beschikbaar gesteld via de website waarbij deelnemers zelf konden bepalen in hoeverre ze deze bronnen wilden raadplegen. Daarnaast is er door het team van de gemeente na de eerste bijeenkomst persoonlijk contact gezocht met alle deelnemers. Dit om te checken of het duidelijk was dat deelnemers alle bijeenkomsten bij moesten wonen. Ook werd er kinderopvang aangeboden tijdens de sessies op 6 en 7 november en konden deelnemers met betrekking tot de aanwezige pers zelf aangeven of ze wel of niet in beeld wilden komen.

Er is een goed bereikbare locatie gekozen centraal in de stad. De faciliteiten op locatie waren professioneel en prettig geregeld. De inschrijving en coronacheck was zakelijk ingericht. De ontvangst van deelnemers boven bij de zaal en bij de start van de programmaonderdelen was hartelijk.

De doorlooptijd van het gehele proces was kort; iets meer dan twee weken. Voor de zes programmaonderdelen was relatief weinig tijd beschikbaar. Er was sprake van een afwisseling tussen bijeenkomsten op locatie en online programmaonderdelen die minder inspanning vereisten van deelnemers.

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

Voice

Aan de deelnemers werd vanaf hun aanmelding herhaaldelijk de ruimte geboden voor inhoudelijke inbreng. De inhoudelijke opbrengst van een bijeenkomst of ronde werd gebruikt als input voor de volgende. Tijdens de startbijeenkomst werd deelnemers de mogelijkheid geboden om inhoudelijke vragen te stellen en er was in voorzien om deze binnen een paar dagen te laten beantwoorden door experts van een onafhankelijk adviesbureau en door deskundige ambtenaren. De opzet bood ruimte aan de inhoudelijke inbreng en de opvolging hiervan.

Deelnemers werd ook ruimte geboden om invloed uit te oefenen op de opzet, bijvoorbeeld door aan te geven welke sprekers moesten worden uitgenodigd voor de plenaire sessies. Na elke bijeenkomst was er ruimte voor evaluatie door deelnemers.

De tafelleiders hadden een belangrijke rol toebedeeld gekregen in het verloop van de tafelgesprekken. Het was hun rol om iedereen voldoende de ruimte te geven actief deel te nemen aan het gesprek. Mochten er onvoldoende tafelleiders zijn, dan zou aan de groepen gevraagd worden deze rol zelf op te pakken.

In de instructie bij de tafelgesprekken werd aangegeven hoe de uitkomsten moesten worden vastgelegd, bijvoorbeeld op flipovers, iPads of in de chat. Dat wat in de tafelgesprekken werd besproken zou plenair mondeling teruggekoppeld worden of de uitkomsten zouden voor iedereen zichtbaar gemaakt worden op posters.

Explanation

In het programma was ruimte uitgetrokken voor de toelichting van de verschillende programmaonderdelen. Hierbij werd aangegeven wat het doel en de opzet was. Er is voor de start van het burgerberaad een visualisatie gemaakt van de verschillende onderdelen van het proces (zie 4.1, figuur 2). Hierin was ook het politieke besluitvormingsproces na afloop van het beraad opgenomen.

Aan het begin van elke bijeenkomst werd kort verteld wie er behalve de deelnemers aanwezig waren en met welke rol. De aanwezigheid van de pers en onderzoekers is besproken in de eerste bijeenkomst.

4.2. Verloop: Hoe ging het in zijn werk?

In dit onderdeel zal het verloop van het mini-burgerberaad besproken worden. Allereerst wordt ingegaan op de samenstelling en demografische kenmerken van de deelnemers, alvorens het verloop van het beraad uiteengezet wordt.

Samenstelling deelnemersgroep

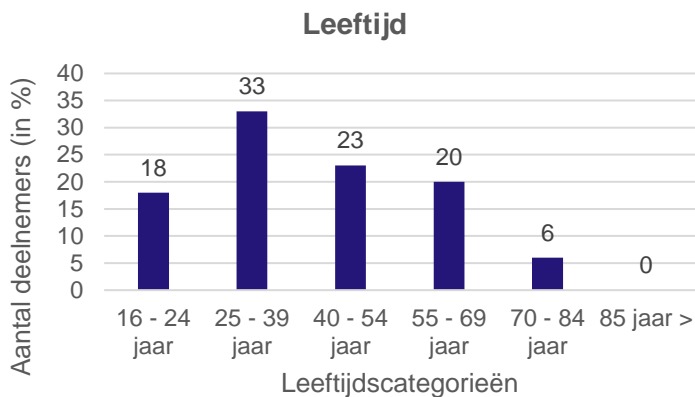
Er zijn 2.311 burgers ingeloot en uitgenodigd voor het burgerberaad. Van de ingelote burgers hebben 240 zich vervolgens aangemeld om deel te nemen. In een tweede lotingsronde zijn vervolgens 100 deelnemers uit de aanmeldingen geselecteerd. Het burgerberaad is van start gegaan met 88 deelnemers. Enkele deelnemers zijn alsnog gestopt, waardoor een groep van circa 80 deelnemers alle programmaonderdelen heeft kunnen bijwonen. De belangrijkste reden om te stoppen die naar voren gebracht werd, was dat het voor deelnemers niet mogelijk was beide deliberatiedagen in de Tolhuistuin (6 en 7 november) bij te wonen. Eén van de voorwaarden om een zinvolle bijdrage te kunnen leveren aan het mini-burgerberaad was dat burgers beide dagen volledig aanwezig konden zijn.

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

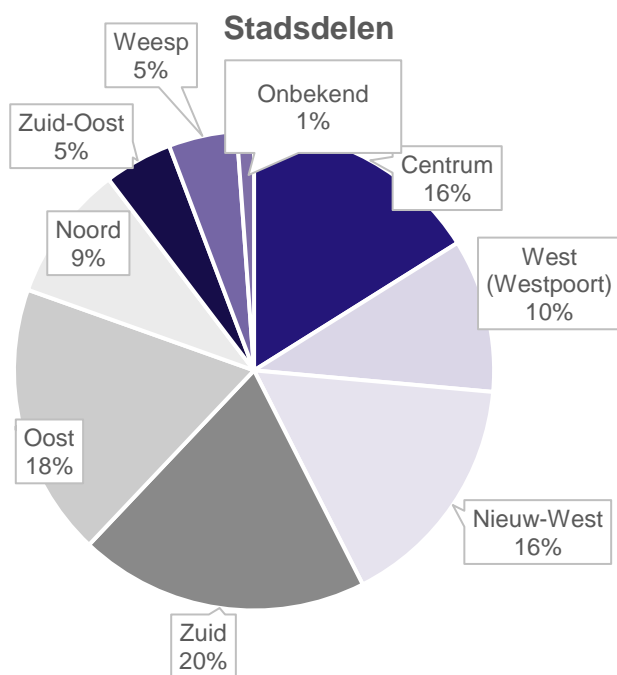
Demografische kenmerken deelnemers

Van de 100 deelnemers hebben 91 deelnemers gereageerd op de online vragenlijst vooraf. Drie deelnemers gaven aan niet akkoord te gaan en zijn uitgesloten van deelname. In totaal zijn 88 deelnemers akkoord gegaan met de voorwaarden. Van dit aantal is één deelnemer in het begin en twee deelnemers halverwege gestopt en hebben de vragenlijst niet afgemaakt. Eén deelnemer heeft de vragenlijst dubbel ingevuld. Dit brengt het op een totaal van 84 respondenten, waarvan 49% man en 50% vrouw. Eén deelnemer heeft de antwoordkeuze 'zeg ik liever niet' aangekruist. De leeftijd van de deelnemers is uitgevraagd aan de hand van leeftijdscategorieën (zie figuur 7).

Figuur 7: Deelnemersgroep per leeftijdscategorie (in %), n = 84.

Aan het burgerberaad hebben burgers van verschillende leeftijden deelgenomen. De grootste groep deelnemers die de vragenlijst heeft ingevuld, bevindt zich in de leeftijdscategorie tussen de 25 en 39 jaar (33%). De uitkomsten van de vragenlijst laten zien dat het percentage deelnemers per leeftijdscategorie overeenkomt met het percentage deelnemers per leeftijdscategorie in de gemeente Amsterdam (Kerncijfers gebieden | Website Onderzoek en Statistiek).

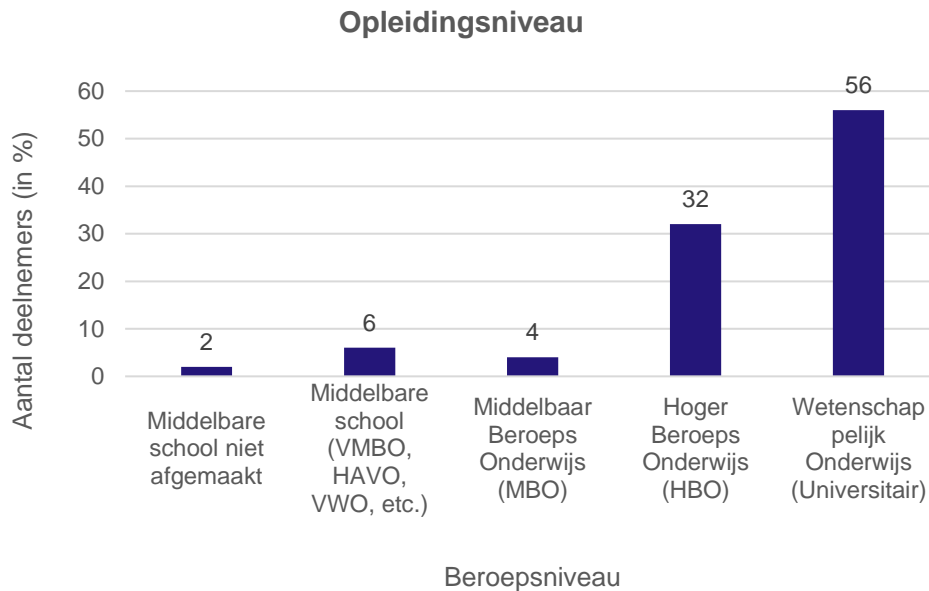

Figuur 8: Deelnemersgroep per stadsdeel (in %), n = 84.

De deelnemers zijn afkomstig uit alle stadsdelen van Amsterdam en Weesp (zie figuur 8). Er is in grote lijnen sprake van een evenredige deelname van burgers uit alle stadsdelen en Weesp. Kleine verschillen zijn te vinden bij de stadsdelen Zuidoost (- 5%), West (Westpoort) (- 6%) en het Centrum (+6%) (Kerncijfers gebieden | Website Onderzoek en Statistiek, 2021).

Deze stadsdelen zijn dus iets minder goed vertegenwoordigd in het burgerberaad.

Aan het burgerberaad hebben burgers deelgenomen met een verschillend opleidingsniveau (zie figuur 9). Verreweg het grootste deel (88%) van de deelnemers is hoog opgeleid (HBO of WO). Dit percentage ligt aanzienlijk hoger dan het opleidingsniveau in de gemeente Amsterdam (48% hoger opgeleid). Inwoners met een laag- of middelbaar opleidingsniveau zijn minder vaak ingegaan op de uitnodiging voor deelname aan het burgerberaad.

Figuur 9: Deelnemersgroep per beroepsniveau (in %), n = 84.

Motieven van deelname

Aan de deelnemers is gevraagd wat hun motivatie was om aan het beraad deel te nemen. Hierbij kregen deelnemers de keuze om maximaal drie antwoorden aan te kruisen. Iets meer dan de helft van de deelnemers (54%) gaf als antwoord dat ze invloed willen uitoefenen op het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam (zie figuur 10). Ook betrokkenheid bij de stad en de uitnodiging van de gemeente werden door ongeveer de helft van de deelnemers als redenen genoemd om deel te nemen. De antwoordkeuze 'Omdat ik de opvattingen van een groep waar ik deel van uitmaak naar voren wil brengen' werd als minst vaak door de groep als motivatie van deelname genoemd.

Motieven deelname

Figuur 10: Overzicht motieven deelname (aantal deelnemers in %), n = 84.

Deelnemers kregen de mogelijkheid om de hierboven genoemde motieven zelf aan te vullen. De aanvullende motieven die door de deelnemers genoemd zijn, waren voornamelijk gericht op het vergroten van eigen kennis en kunde ('Ik doe ook mee om opvattingen en standpunten van buiten mijn sociale kring beter te begrijpen.' en 'Ik doe mee omdat ik beter wil begrijpen welke beweegredenen uiteindelijk leiden naar besluitvormingen over dit onderwerp.').

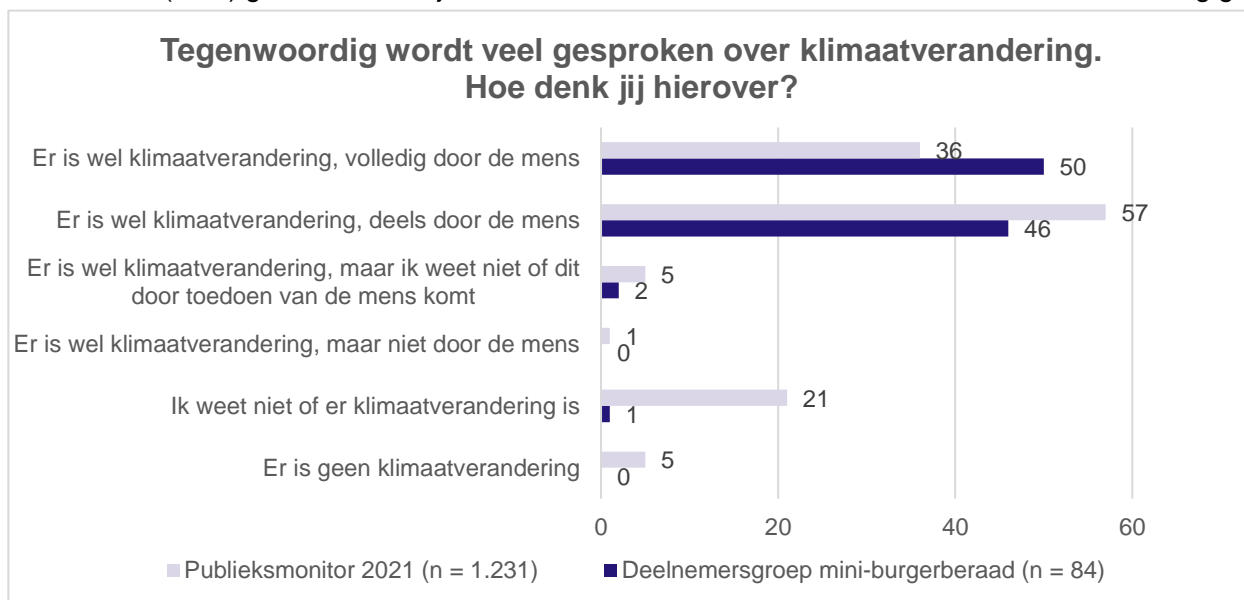
De resultaten laten verder zien dat de overgrote meerderheid (90%) van de deelnemers aangeeft dat het mini-burgerberaad de eerste keer was dat zij meepraatten met de gemeente.

Hoe staan de deelnemers tegenover klimaatverandering?

Deelnemers is vooraf gevraagd hoe zij over klimaatverandering dachten om zo een beter beeld te krijgen met welke houding zij aan het beraad zijn begonnen (figuur 11). De deelnemers van het burgerberaad denken grotendeels dat er sprake is van klimaatverandering en dat dit door de mens komt. De deelnemers zijn dus over het algemeen klimaatbewust. Amsterdamse burgers die sceptisch zijn over of klimaatverandering bestaat, zie je nagenoeg niet in het beraad terug. De vragen uit dit onderzoek zijn identiek aan die van de EZK Publieksmonitor Klimaat en Energie (2021). De resultaten van de Publieksmonitor zijn ter vergelijking toegevoegd (figuur 11). Een overgrote meerderheid van de deelnemers aan het mini-burgerberaad (96%) denkt dat klimaatverandering er wel is en dat dit deels of volledig door de mens komt. Dit percentage is vergelijkbaar bij de Publieksmonitor (93%). De

groep die niet weet of er klimaatverandering is, is bij de Publieksmonitor beduidend groter (21% versus 1%).

Naast dat aan de deelnemers is gevraagd hoe ze dachten over klimaatverandering, is ook specifiek gevraagd naar hun kennis over het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam. Een kwart van de deelnemers (25%) geeft aan redelijk tot veel te weten van het klimaatbeleid. Slechts een enkeling gaf

Figuur 11: Houding ten aanzien van klimaatverandering deelnemersgroep en de resultaten van het Publieksrapport Klimaat en Energie 2021.

aan bekend te zijn met de Routekaart Amsterdam Klimaatneutraal 2050 en het rapport ook goed te hebben gelezen (1%). Voor het merendeel van de deelnemers geldt dat zij betrokken zijn bij het klimaatvraagstuk, maar zonder veel kennis over het gemeentelijk klimaatbeleid starten aan het mini-burgerberaad.

Deelnemers centraal tijdens het verloop?

Om een indruk te krijgen in hoeverre elementen die van belang zijn in de ervaring van deelnemers, tot uitdrukking komen in het verloop van het mini-burgerberaad volgt een korte reflectie op het verloop aan de hand van de procedurele rechtvaardigheidselementen 'respect', 'voice' en 'explanation' als ook aan de hand van de kenmerkende aspecten 'tijdsdruk', 'aanbieding van het rapport' en 'betrokkenheid bij het vervolgproces'. De reflectie is gebaseerd op een analyse van de observaties en wordt daar waar mogelijk geïllustreerd aan de hand van uitspraken afkomstig van de interviews met deelnemers na afloop.

Respect

De verschillende onderdelen van het mini-burgerberaad verliepen grotendeels in een ontspannen en open sfeer. Het handelen van de voorzitter droeg hier in het bijzonder aan bij. Hij zocht actief contact met de deelnemers en kwam warm en benaderbaar over. Gedurende het beraad nodigde hij herhaaldelijk de deelnemers uit om, als er iets was, naar hem toe te komen. Humor en enthousiasme

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

werd door de voorzitter veelvuldig gebruikt om schurende thema's bespreekbaar te maken en belangrijke uitspraken van deelnemers kracht bij te staan: *'Iedereen van het gas af!*', *'Mag ik een duw komen geven aan de raad?*', *'Voelt u zich niet ontmoedigd dat uw maatregel geen + heeft gekregen?'* De sfeer was over het algemeen goed en constructief.

Gedurende de tafelgesprekken in het deliberatie-weekend werd op een respectvolle manier met elkaar gepraat. De deelnemers luisterden in de regel goed naar elkaar. Over het algemeen praatte iedereen mee, waarbij zo nu en dan één of twee deelnemers per groepje stiller waren. Af en toe kwam het voor dat deelnemers door elkaar praatten, maar dit was vooral aanvullend/versterkend. Vaak kwam het door enthousiasme. Kritische opmerkingen waren welkom: *"Goed dat je het inbrengt."* Over het algemeen leek de betrokkenheid en energie hoog. Er werd aan de tafels veel gelachen en de sfeer was gemiddeld genomen goed.

Door de gemeente en de voorzitter werd meerdere malen het belang van het burgerberaad benadrukt. Zo gaf de wethouder onder meer expliciet aan graag *'wijsheid van de groep te willen krijgen'* en *'veel vertrouwen in de groep te hebben'*. Ook impliciet werd vertrouwen uitgesproken in het burgerberaad. Zo werd meerdere keren door zowel de voorzitter als de projectleiders gesproken over *'het schrijven van geschiedenis'*, *'impact maken'* en *"We gaan B&W versted doen staan!"*.

Er is vanaf het begin ruim aandacht besteed aan de manier waarop men met elkaar om zou moeten gaan en welke verwachtingen daaromtrent waren. Voorzitter: *'Het is belangrijk dat we echt goed in gesprek komen. Wat vindt u belangrijk om in redelijkheid met elkaar om te gaan?'* Ook was er veel aandacht voor eventueel ongemak bij deelnemers. Zo werd de onrust benoemd die ontstond over aanwezigheidsplicht in het deliberatie-weekend. Als er dingen niet goed gingen werd dit ook open benoemd, bijvoorbeeld bij technische storingen tijdens de digitale sessies waarbij de groep hierover werd geïnformeerd: *"Goedenavond, we zijn nog even bezig met het controleren van de namen. U wordt zo toegelaten tot de sessie. Excuses voor de kleine vertraging."*

Voice

Plenaire programmaonderdelen bij de start

Spanningen werden tijdens de plenaire programmaonderdelen benoemd. Het omstreden en actueel onderwerp 'windturbines' werd eerst door de deelnemers tijdens de startavond en vervolgens door de organisatie meerdere malen aangekaart. Er kwamen tijdens de startavond veel vragen uit de zaal over de randvoorwaarden, reikwijdte en mandaat, waarbij relatief veel aandacht uitging naar enkele mannelijke deelnemers. Nadat een deelnemer na afloop van de startbijeenkomst aangaf dat hoofdzakelijk mannen aan het woord waren, werd hier doorgaans rekening mee gehouden: *'Ik heb dit tegen de voorzitter gezegd en binnen no time stond de hele organisatie om mij heen'*. Eén van de mannelijke deelnemers die tijdens de eerste sessie veel inbreng had, gaf later in het beraad aan meerdere punten te willen bespreken, waarop de voorzitter aangaf dat hij maar één punt mocht inbrengen. Dit wordt ook bevestigd door de deelnemer die dit had aangekaart: *'Ik heb er extra opgelet. Ze hebben er zeker naar geluisterd en waren er bewust van.'*

In de plenaire bijeenkomsten werd hier en daar scepsis en frustratie naar voren gebracht. Voor deelnemers was het tijdens de startavond niet duidelijk binnen welke grenzen het mini-burgerberaad zich zou moeten houden: *'Als ze de scoop van tevoren hadden verteld, hadden ze ook niet de hele windmolen discussie gehad'*. Kritische inbreng van deelnemers werd serieus besproken en in veel gevallen meegenomen door zaken te verhelderen of uit te zoeken, of door de manier van werken aan

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

te passen. Zo werd duidelijk gemaakt dat ook over windmolens gesproken kon worden. Waarbij werd opgemerkt dat het schrappen van voorgenomen maatregelen, waaronder het bijplaatsen van een aantal windturbines, dan zou vragen om extra maatregelen om alsnog de beoogde CO₂-reductie te behalen. Daarnaast werd tijdens de daaropvolgende bijeenkomst de onrust benoemd en zocht de voorzitter heel expliciet iemand op die een aantal randvoorwaarden had benoemd: *'Kunt u die nog herhalen?'*.

Het ophalen van de feedback van deelnemers op het verloop van het programma (aan het einde van ieder onderdeel) was een vast onderdeel van de opzet en gebeurde aan het begin veelvuldig, maar hier werd gaandeweg steeds minder aandacht aan besteed. Zo werd in het begin tijdens de eerste onlinebijeenkomst (poll)vragen gesteld over hoe zeker men was over de eigen kennis en welke kennis deelnemers dachten nodig te hebben om tot maatregelen te komen. Later in het beraad kwam dit – mede door tijdsdruk - nog nauwelijks terug.

Groepsgesprekken

De rol van tafelleider en tafelondersteuner was tijdens de tafelgesprekken niet altijd even duidelijk voor deelnemers. Tijdens de tafelsessies of digitale break-out rooms ontbrak soms een ondersteuner of tafelleider en heel incidenteel waren bij een sessie beiden niet aanwezig. Het ontbreken van een tafelleider en/of ondersteuner werd door sommige deelnemers op bepaalde momenten als storend ervaren.

De fase van de Dromer

In de eerste fase (de Dromer) werden ideeën verzameld over mogelijke oplossingen en maatregelen. Gedurende de eerste rondes groepsgesprekken van het deliberatie-weekend besteedden de tafelleiders veel aandacht aan een zorgvuldige terugkoppeling naar de deelnemers en vroegen regelmatig door: *'Hebben we nu alles?'*. Ook werden er open vragen gesteld door zowel de tafelleiders/ tafelondersteuners als deelnemers zelf. Deelnemers leken zich over het algemeen te richten tot de gehele groep. Soms verliep bij een enkel groepje het gesprek minder soepel en was het wat chaotisch, omdat een tafelleider afwezig was. Per tafel verschilde het of door de tafelondersteuner getoetst werd of er herkenning was over de weergave van de uitkomsten van het gesprek. Soms spraken mensen direct naar de tafelleider of richting de persoon die op de flipover schreef. Er werd over het algemeen actief gereageerd op elkaars inbreng.

De fase van de Realist

In de tweede fase (de Realist) was er ruimte voor het met elkaar uitwerken van voorstellen en ideeën. Over het algemeen leken de tafelleiders de rol van terugkoppeling minder zorgvuldig op te pakken dan in de eerste fase en namen zij meer deel aan het gesprek. Er werd soms vrij minimaal getoetst of deelnemers begrepen wat anderen zeiden. Niet iedereen werd de hele tijd bij het gesprek betrokken. In een aantal gevallen leek de tafelondersteuner, onafhankelijke expert of een deelnemer de rol als tafelleider op zich te nemen. In deze Realist fase werden de uitkomsten goed genoteerd. Een enkele keer splitsten groepjes zich op en soms was de mobiele telefoon een storende factor. Deelnemers kwamen in deze fase vooral met eigen inbreng en ideeën en vulden elkaar aan. Er ging vanuit de deelnemers over het algemeen meer aandacht uit naar de bedachte maatregelen van het eigen huidige groepje, dan dat er werd voortborduurde op de ideeën van het groepje daarvoor. De

betrokkenheid bij het onderwerp was hoog, maar er leek hierdoor minder ruimte en aandacht voor elkaars inbreng of afwijkende ideeën.

De fase van de Criticus

De derde fase (de Criticus) vond een dag later op zondagochtend plaats en was er op gericht om samen te kijken naar mogelijke problemen, risico's en obstakels. Tijdens die ochtend leek er weinig tijd om iedereen aan bod te laten komen en om wat was gezegd goed samen te vatten. Doordat het tafelgesprek voortijdig werd onderbroken - vanwege tijdsgebrek - waren de uitkomsten bij de tafels nog niet echt een groepsopbrengst. Het was in deze fase niet mogelijk om aan de tafels iedereen aan het woord te laten of goed door te vragen. Mede doordat de groepjes samen werden gevoegd, werd het wat rommeliger en ontstonden er sneller informele gesprekjes. Hierbij voerden vaak enkele deelnemers het woord. Dit kwam ook terug toen de randvoorwaarden moesten worden toegepast op de voorstellen ('Prioritering'). Sommige deelnemers zonderden zich van het gesprek af en werden niet meer bij het gesprek betrokken. Een aantal deelnemers per groepje (één of twee) leek het niet meer goed te begrijpen en/of zich te onttrekken van het gesprek.

In deze fase werden er stapsgewijs keuzes gemaakt om te komen tot een set maatregelen. Ten opzichte van andere sessies, leken de meningen tijdens deze fase meer te schuren. Voorafgaand aan de sessie is dit ook door de programmaleiders expliciet benoemd.

De aanwezigheid van een neutrale tafelleider en tafelondersteuner die het proces in goede banen moest leiden, werd tijdens deze fase extra belangrijk. Zij moesten ervoor zorgen dat er voldoende ruimte zou zijn voor afwijkende opvattingen. Aan sommige tafels was de rol van tafelleider overgenomen door een andere deelnemer. Soms pakte de tafelleider de rol van ondersteuner en schreef vooral mee en probeerde wat werd gezegd te verwoorden. Naarmate het proces vorderde werd vaker door de tafelondersteuner getoetst of de weergave van de uitkomsten van het gesprek correct was. Elk groepje had een eigen strategie om de uitgesproken punten samen te vatten. Ook verschilde het per groepje of er werd doorgevraagd en in welke mate werd geverifieerd of hetgeen dat was opgeschreven, correct was - en dus of alle deelnemers zich in de punten konden vinden.

De onderlinge verschillen tussen tafelleiders werden meer zichtbaar aan het einde van het burgerberaad. In de loop van het proces verwaterde de rol van de tafelleider. Soms werd deze overgenomen door een andere deelnemer, in andere groepen nam de tafelondersteuner deze rol op zich, sommigen waren sturend of subjectief. Er waren tafelleiders die stille deelnemers actief uitnodigden deel te nemen aan het gesprek: *"Heb je hier iets over te zeggen?"*, *"Ik zie nog wat lege gezichten. Hoe denk jij erover?"*, of ingrepen wanneer een spreker te dominant was door bijvoorbeeld te zeggen dat het ook tijd moest zijn voor andere onderwerpen. Andere tafelleiders/ -ondersteuners lieten het gesprek op zijn beloop of gaven soms hun eigen mening over het onderwerp: *"Ik ben dan wel tafelleider maar hebben jullie..."*

Explanation

In de plenaire programmaonderdelen werd regelmatig informatie gegeven over proces en inhoud. Het verloop van het proces en het programma, en de onderbouwing van keuzes hierin (waarom doen we dit?) waren voor deelnemers niet altijd duidelijk: *'Wat beter kon was de uitleg van het verloop van het burgerberaad. Het was vaak onduidelijk waar tafels over moesten praten. Hierdoor moest dit eerst besproken worden waardoor er minder tijd was voor het onderwerp zelf.'* Zo waren er tijdens de training van de tafelleiders en tijdens de bespreking van de randvoorwaarden (startavond) naast inhoudelijke vragen ook veel vragen over het proces. De deelnemers vertelden achteraf dat ze zich graag goed voor wilden bereiden op het mini-burgerberaad. Ook gedurende de fase van het leren

(sessie 1 & 2), gaven deelnemers aan behoefte te hebben aan kennis en informatie. Deelnemers voelden zich in het begin soms wat overvallen door het gebrek aan kennis.

Het niveau van het gesprek lag relatief hoog. Dit werd ook opgemerkt door deelnemers: *‘Nu kan ik redelijk goed leren en ik denk dat het opleidingsniveau vrij hoog was, maar je moet ook inspelen dat niet iedereen makkelijk leert en makkelijk beleidsstukken leest. Dat is wel een aandachtspuntje.’* Mede doordat het klimaatvraagstuk complex van aard is, werden in de plenaire gedeeltes de gesprekken al snel ingewikkeld. De complexiteit was onder andere zichtbaar in het verhaal van de wethouder, waarbij ze vrij formeel de opdracht formuleerde en hierbij een bord met daarop de opdracht vasthield. Ook de beantwoording van vragen door de experts van een onafhankelijk adviesbureau sloot niet altijd aan bij de behoefte van deelnemers. Zo volgde bijvoorbeeld op de vraag van deelnemers om iets meer gevoel te krijgen bij CO₂-reductie, een complex verhaal waarbij een groot bedrag benoemd werd en een rijtje met ingrijpende – maar grotendeels onnavolgbare - maatregelen. Niet elke uitgenodigde plenaire spreker was begrijpelijk voor een breed publiek. In een aantal presentaties passeerden relatief veel technische termen de revue. Eén spreker sprak in het Engels.

Tijdsdruk

De tijdsdruk werd gaandeweg meer voelbaar in de tafelgesprekken wat soms ten koste ging van de zorgvuldigheid waarmee de deelnemers betrokken werden. Een voorbeeld is de 15 minuten die de deelnemers kregen op de zondagochtend, om in groepjes na te denken over randvoorwaarden voor het maken van keuzes tussen maatregelen. De opdracht leidde hier en daar tot verwarring en de tijd was voor veel deelnemers te kort. Niet elke deelnemer leek het stemmen via post-its voor de maatregelen, die uitgewerkt zouden worden voor het eindrapport, duidelijk te vinden. Sommige deelnemers hadden het idee dat de aandacht naar interessante ideeën gingen (een nieuw Amsterdams’ bos) en niet per definitie naar het beste CO₂-reductie-idee. Deelnemers gaven soms aan het erg moeilijk te vinden: *‘We zijn goed bezig en dit is een begin, maar ik weet niet of ik het af wil maken.’* Ook waren er twijfels over de ++ en -- die door de onafhankelijke experts op de flipovers waren gezet om sturing te geven aan de maatregelen: *‘Aan wie is de taak om de prioritering te doen?’*

Plenaire onderdelen bij de afronding

De werkvorm (en het tempo) waarmee tijdens de afsluitende digitale avondsessie, uit alle voorstellen een keuze werd gemaakt voor het advies aan de gemeente, bood relatief weinig ruimte voor onderlinge uitwisseling en afweging. Zo ontstond bij het opstellen van het adviesrapport wat onenigheid rondom de mandaatvraag (*‘Heeft de voorzitter met de schrijfgroep uw mandaat om de gedane suggesties mee te nemen in de eindredactie?’*). Het ongenoegen werd versterkt doordat vanwege tijdsgebrek de doorberekeningen van de experts nog niet in de conceptversie van het rapport verwerkt waren: *‘Het voelt alsof je blind gaat stemmen, omdat CO₂-uitstoot nog niet duidelijk is. Vind het wel spannend, want op een gegeven moment moet je het ook vertrouwen.’* Door de druk vanuit de organisatie om alles op tijd af te ronden, ontstonden er in de fase van het eindrapport bij een kleine groep deelnemers twijfels over het democratische gehalte van het proces: *‘Jullie nemen wel veel ruimte voor eigen interpretatie en om dan het geheel ter stemming te brengen is wel behoorlijk manipulatief’.* Daarnaast had niet elke deelnemer de tijd gehad om het rapport door te lezen, wat voor ongemak zorgde tijdens de digitale bespreking van het rapport. Bij de bespreking werd wel de aanname gedaan dat iedereen de toegezonden stukken van tevoren had doorgelezen. Desalniettemin bleven de meeste deelnemers ook in deze fase positief en hielden ze vertrouwen in het proces.

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

Aan de hand van de kritische geluiden werd tijdens de eindfase in overleg met de groep het proces van het beraad aangepast, door onder anderen een extra stemsessie in te lassen. Dit bood deelnemers de tijd om het vernieuwde eindrapport inclusief doorberekeningen van het adviesbureau, in het weekend van 13 en 14 november door te lezen. Tevens kon men per maatregel stemmen, iets waar deelnemers om vroegen. Hierdoor werd het omstreden en actuele onderwerp 'windmolens', dat tijdens de startavond door deelnemers onder de aandacht werd gebracht, apart behandeld. De stemming vond online plaats, waarbij het zichtbaar was hoeveel procent al voor een maatregel was gestemd. Zo kon men inzicht krijgen of het vooraf besproken mandaat reeds behaald zou worden of niet. Het voorstel overwindmolens behaalde onvoldoende steun en werd niet opgenomen in het advies.

Aanbieding van het rapport

Door de aangescherpte corona-maatregelen kon de afsluitende bijeenkomst niet in de raadszaal plaatsvinden, maar werd een onlinebijeenkomst georganiseerd. Gedurende de sessie werd er teruggeblikt op het gehele beraad en werden onder anderen de kritische geluiden over tijdsdruk erkend. De bijeenkomst bracht - na de erkenning dat niet alles vlekkeloos verlopen was - een goede sfeer met zich mee en werd afgesloten met een collagefilm van foto's van het beraad. De voorzitter sprak lof uit voor het schrijfteam: "*Een betere bijdrage dan als dit uit ambtelijke boezem gedaan wordt*". Tijdens de afsluitende presentatie werd samen met de deelnemers vooruitgeblikt op de vervolgstappen. De bereidheid onder deelnemers om eventuele maatregelen verder uit te werken was hoog (rond de 80%).

Betrokkenheid bij het vervolgproces

De wethouder heeft na de aanbieding van het rapport met maatregelen aan de gemeenteraad een bedankbrief verstuurd aan de deelnemers. Hierin werd het vervolgproces uiteengezet van het politieke besluitvormingsproces over het advies. In deze brief gaf de wethouder aan dat de deelnemers zullen worden betrokken bij de uitwerking van de voorstellen om na te gaan of deze voldoet aan de door het beraad opgestelde randvoorwaarden. Over het advies om een klimaatraad in te stellen zal na de gemeenteraadsverkiezingen door een nieuw college een besluit worden genomen, zo werd eveneens verteld. Na de bespreking van het advies door het College van B&W (eind januari) zijn deelnemers vervolgens geïnformeerd over de aanbieding aan de raad. Ook de raadsinformatiebrief waarin te lezen was welke maatregelen door het college werden voorgelegd aan de raad werd bijgevoegd. Hierin was bijvoorbeeld te lezen dat een Nieuw Amsterdams bos, een van de maatregelen met brede steun, uitsluitend in samenwerking met andere overheden kan worden gerealiseerd. Leden van het schrijfteam werden uitgenodigd bij de bespreking door de raadscommissie. Deelnemers hebben het verloop en de inhoud van het vervolgproces verder kunnen volgen via de gangbare informatiekanalen van de gemeente.

4.3. Hoe hebben de deelnemers het verloop ervaren?

Om een beeld te krijgen hoe deelnemers hun deelname aan het mini-burgerberaad hebben ervaren, wordt in dit hoofdstuk ingegaan op (1) de verwachtingen van deelnemers vooraf aan het mini-burgerberaad, (2) de ervaringen van de deelnemers; wat vonden ze goed gaan en wat kan er volgens hen beter? en (3) de houding van de deelnemers ten opzichte van het beraad en de gemeente Amsterdam.

Verwachtingen van deelnemers vooraf aan het mini-burgerberaad

Aan de hand van stellingen is getoetst wat de verwachtingen van de deelnemers waren voorafgaand aan het mini-burgerberaad. Hierbij is telkens de vraag gesteld: *'In hoeverre bent u het oneens of eens met de volgende uitspraken?'*. Op basis van een 5-puntsschaal lopend van - mee oneens tot mee eens -, konden zij hun ervaringen scoren.

De verwachtingen van de deelnemers aan het mini-burgerberaad waren overwegend positief (zie figuur 12), waarbij met name relatief hoog werd gescoord op de stellingen: *'Ik sta positief tegenover het mini-burgerberaad'* (4.5). De deelnemers waren iets minder positief, wanneer gevraagd werd naar het vertrouwen in de follow up van het burgerberaad: *'Ik heb vertrouwen in wat de gemeente doet met de uitkomsten van het mini-burgerberaad'* (3.7).

De vragen over de verwachtingen van deelnemers aan het mini-burgerberaad zijn onder te verdelen in drie dimensies: (1) ruimte geven aan burgers, (2) vertrouwen in het proces en (3) houding ten aanzien van het mini-burgerberaad. De eerste dimensie gaat in op het geven van ruimte aan burgers om gedurende het burgerberaad hun ideeën te delen. Deelnemers gaven aan te verwachten dat de gemeente Amsterdam de kennis en zorgen van deelnemers een plek in het burgerberaad zouden geven, zodat zij op die manier invloed hadden op het klimaatbeleid. Zo verwachtten de deelnemers onder meer dat het mini-burgerberaad 'de inbreng van burgers serieus' zou nemen. De tweede dimensie grijpt aan op het vertrouwen van deelnemers in het proces en de vervolgstappen van het proces. De deelnemers hadden relatief positieve verwachtingen over hoe het proces zou verlopen. Zo gaven de deelnemers aan vertrouwen te hebben in *'de wijze waarop de gemeente het mini-burgerberaad organiseert'* (4.4). Over de vervolgstappen na afloop van het mini-burgerberaad – bijvoorbeeld wat er zou gebeuren met de uitkomsten - waren de verwachtingen ook positief, maar de scores lagen daar wel relatief iets lager. De derde dimensie gaat in op de algemene houding van deelnemers ten aanzien van het mini-burgerberaad voorafgaand aan het proces. Over het algemeen gaven deelnemers aan niet zo goed te weten wat ze van het mini-burgerberaad moesten verwachten, maar ze stapten er wel met een positieve houding in.

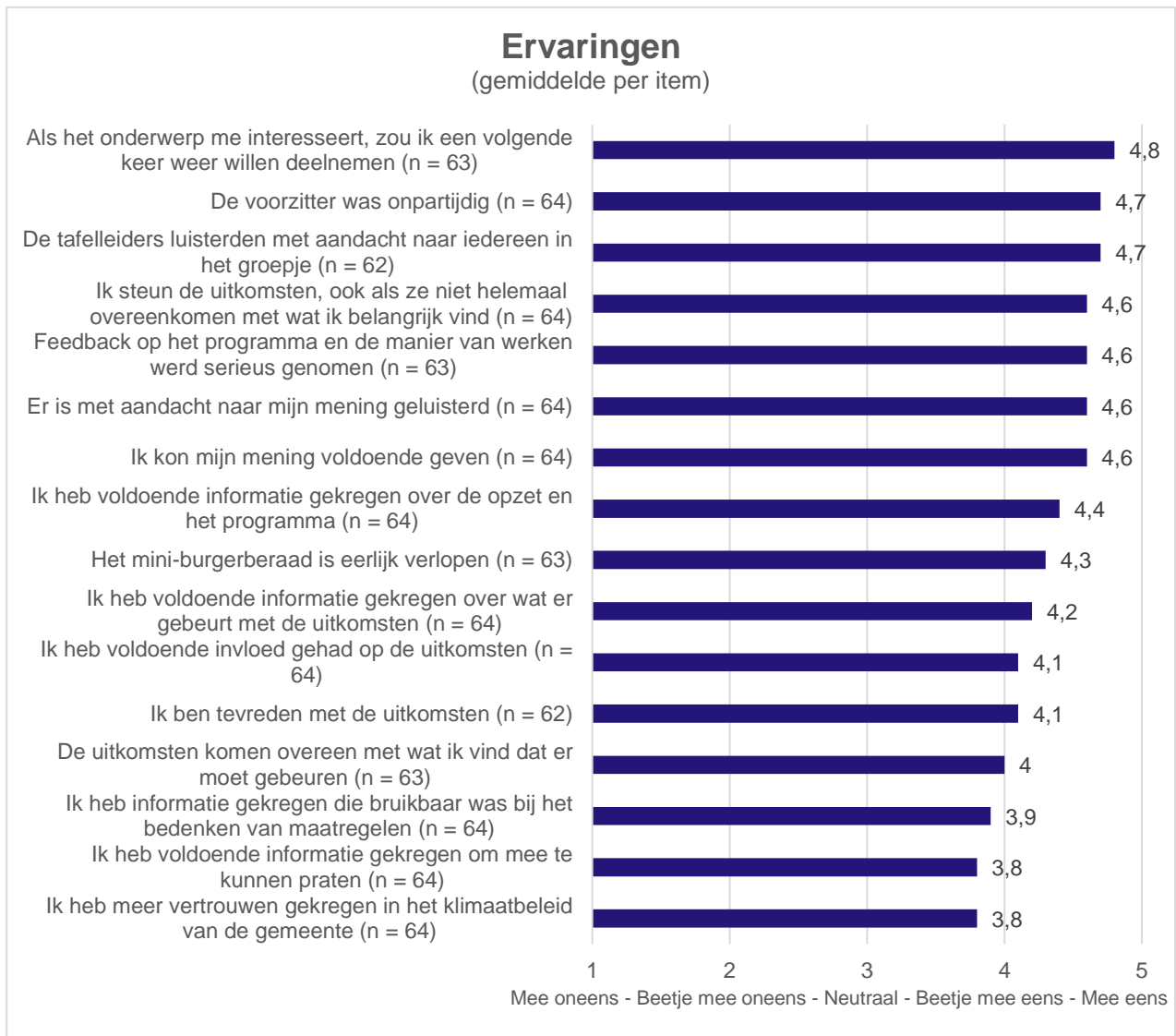
Figuur 12: Verwachtingen deelnemers voorafgaand aan het mini-burgerberaad. Een factoranalyse is uitgevoerd op de 11 items van verwachtingen. Hieruit kwamen drie dimensies: (1) ruimte geven aan burgers om hun kennis en zorgen te delen om op die manier invloed uit te oefenen op het klimaatbeleid, (2) vertrouwen in het proces en de vervolgstappen, (3) onzekerheid t.o.v. het mini-burgerberaad.

Ervaringen van deelnemers met het mini-burgerberaad

Naast de verwachtingen van deelnemers over het verloop van het mini-burgerberaad vóórafgaand aan het mini-burgerberaad, is aan de deelnemers achteraf gevraagd hoe zij het verloop daadwerkelijk hebben ervaren. Hierbij is opnieuw de vraag gesteld in hoeverre ze het oneens of eens zijn met de uitspraken, waarbij wederom gebruik is gemaakt van een 5-puntsschaal.

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

Figuur 13: Ervaringen van deelnemers aan de hand van de elementen van procedurele rechtvaardigheid.

De ervaringen van deelnemers na deelname aan het beraad waren overwegend zeer positief (zie figuur 13). De voorzitter werd als onpartijdig ervaren (4.7). Deze waardering kwam ook naar voren uit de opmerkingen die deelnemers konden geven: *‘De voorzitter deed het heel goed. Hij hield orde, was zeer alert op wat er bij de deelnemers speelde, en hield de sfeer goed met af en toe een dosis humor’*. Volgens de deelnemers werd door de tafelleiders met aandacht geluisterd (4.7). Ook gaven de deelnemers aan de volgende keer weer mee te willen doen *‘als het onderwerp mij interesseert’* (4.8).

Aanvullend op wat uit de vragenlijst naar voren kwam, spraken de geïnterviewde deelnemers ook over de rijke opbrengst van het mini-burgerberaad in relatief korte tijd: *‘In korte tijd zijn veel uiteenlopende meningen en ideeën toch tot redelijk concrete en steekhoudende voorstellen gekomen’* en werd het bredere bereik van het mini-burgerberaad – buiten de eigen deelnemers - benoemd: *‘Het zijn dan wel 100 mensen, maar die mensen spreken ook weer met familie en vrienden. Ik heb dat ook heel erg gedaan’*.

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

Afgezet tegen de overall zeer positieve scores waren de deelnemers relatief iets minder positief over de informatie die gedurende het beraad is verstrekt (3.8 en 3.9) en ook de stelling over het vertrouwen in het klimaatbeleid van de gemeente scoorde relatief iets minder positief (3.8). Aanvullend werd tijdsgebrek veruit het meest kritisch besproken, waarbij deelnemers aangaven meer tijd gehad te willen hebben voor een kwalitatieve verdiepingsslag: *‘Meer tijd is nodig om ideeën en voorstellen meer doordacht en in detail uit te werken.’* De deelnemers hadden voornamelijk behoefte aan een verdiepingsslag op: *‘de impact van de maatregelen in relatie tot de complexiteit’, ‘CO2 doorberekeningen’, ‘de urgentie doorvoelen’, ‘nadenken over de gevolgen van de maatregel’* en *‘de praktische uitvoering’*. Ook werd de tijdsindeling van het beraad kritisch besproken, waarbij het voor sommige deelnemers niet altijd duidelijk was waarom voor een aantal onderdelen - zoals het opstellen van de randvoorwaarden - (te) veel tijd werd gependend, waarbij voor andere onderdelen (te) weinig tijd was: *‘lezen van het rapport’* en *‘tijd inruimen om over het onderwerp na te denken en te bespreken met vrienden’*.

Verschillen tussen verwachtingen en ervaringen?

De resultaten van de nameting laten zien dat deelnemers over het algemeen zeer positief zijn over het verloop van het mini-burgerberaad. De verschillen tussen voor- en achteraf scores zijn niet significant (en kunnen vanwege verschillende samenstelling van de groepen niet een op een vergeleken worden), maar de ‘ervaringen achteraf’ scores zijn vrijwel zonder uitzondering net zo positief of zelfs iets positiever dan de ‘verwachtingen vooraf’ scores.

Ervaren deelnemers het proces als rechtvaardig?

Dat deelnemers het proces als rechtvaardig hebben ervaren, is terug te zien in de diverse onderdelen van procedurele rechtvaardigheid – *‘respect’, ‘voice’ & ‘explanation’*. Hieruit wordt duidelijk dat deelnemers het meest positief zijn over de dimensie *‘respect’* en dat er meer kritische geluiden zijn wat betreft de dimensie *‘explanation’*.

Respect

Deelnemers spreken zeer expliciet hun waardering uit over de omgangsvormen van de organisatie. Deelnemers geven aan dat ze zich gezien voelden door de organisatie en dat ze het gevoel hadden aan iets belangrijks deel te nemen: *‘Ik had vanaf het eerste moment het gevoel dat ik onderdeel was van iets belangrijks en dat onze mening echt ertoe deed’*. Ook de manier waarop het mini-burgerberaad was opgezet werd gewaardeerd: *‘Heel goed georganiseerd, zowel de live bijeenkomsten als online. Het zat gewoon goed in elkaar en er was over alles nagedacht. Er werd continu gereflecteerd op het democratisch proces en de beleving van de deelnemers stond daarin centraal.’*

Voice

Met betrekking tot de dimensie *‘voice’* zijn de deelnemers positief over de prettige sfeer en de ruimte die geboden werd om je mening te geven. De organisatie ging in hun beleving serieus om met de feedback die ze gaven op het proces: *‘Er hing een hele prettige sfeer en er werd goed naar iedereen geluisterd.’*, *‘Het is heel positief dat er geluisterd werd naar alle feedback over het beoordelen van het eindrapport en de maatregelen, en we alsnog de mogelijkheid kregen om beiden te beoordelen.’*

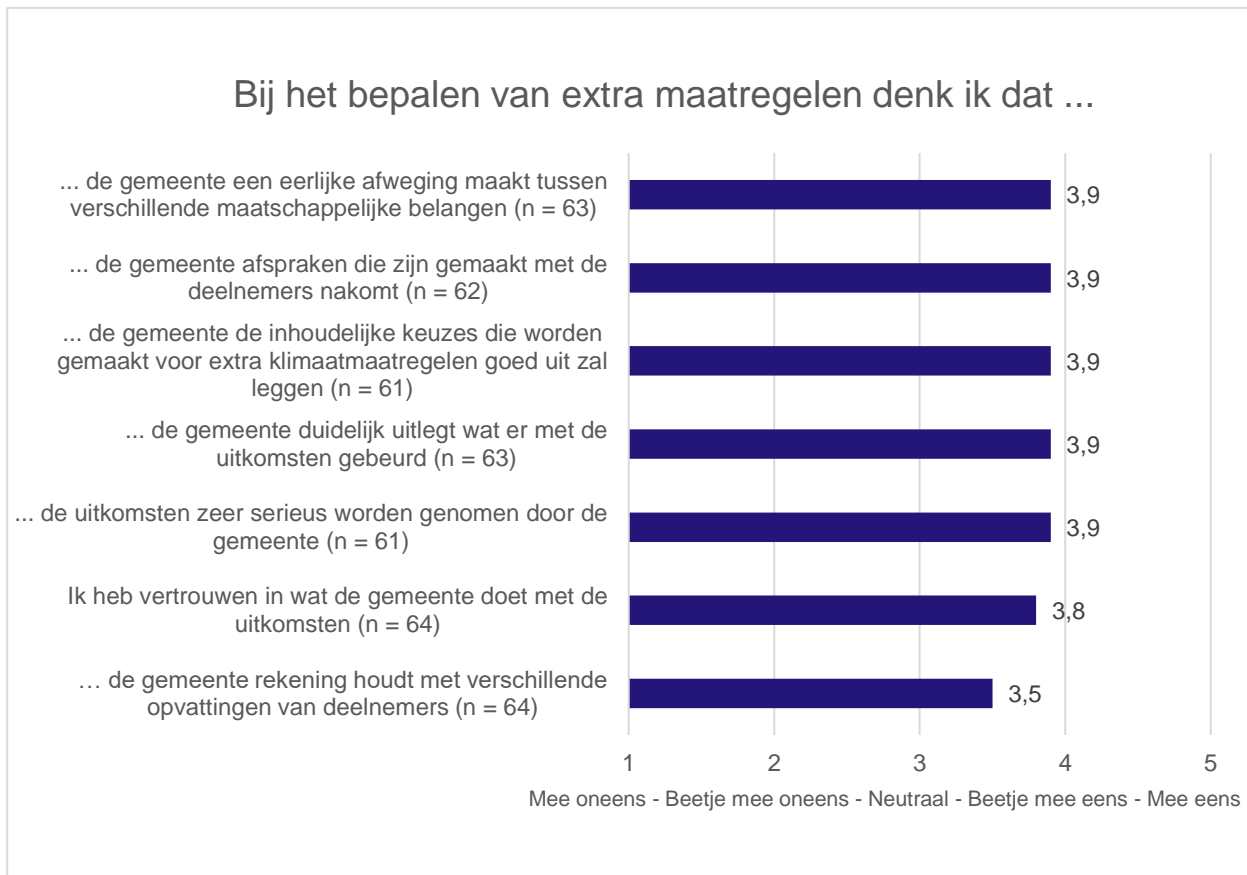
Explanation

Wat betreft de dimensie 'explanation' misten de deelnemers soms 'handvatten' om tot goede geïnformeerde keuzes te komen. Ze misten vaak voorkennis en waren daardoor soms onzeker over de toegevoegde waarde van hun inbreng: *'Ons werd verteld dat er geen voorkennis over dit onderwerp nodig was, dat bleek niet helemaal waar, hoe moeten wij plannen verzinnen wanneer wij nauwelijks verstand hebben van dit probleem?'*. Ook waren deelnemers niet altijd goed in staat om de huidige realiteit aan maatregelen te overzien (*'Meer achtergrondinformatie over waar huidig beleid van de gemeente op is vastgelopen of wat al is geprobeerd. Actiever informatie delen over initiatieven in andere steden.'*) en konden ze soms onvoldoende inschatten wat de consequenties waren van de keuzes die werden voorgelegd (*'Voorzie informatie over doorgerekende impact van maatregelen, alvorens hier voorkeuren voor uit te laten spreken.'*) Er was waardering voor de wijze waarop er werd omgegaan met vragen vanuit deelnemers (*'De gemeente en medewerkers van het adviesbureau gingen goed in op de vragen van de deelnemer.'*) en de antwoorden die ter plekke door deskundigen werden gegeven, hielpen de deelnemers om tot maatregelen te komen: *'De interactie met de gemeentevertegenwoordiger en het adviesbureau was ook erg behulpzaam om over hindernissen heen te komen (zoals de begroting etc).'*

Hoe verder? Houding deelnemers ten opzichte van de vervolgstappen.

Nadat het adviesrapport was opgeleverd aan de wethouder, is aan de deelnemers gevraagd hoe ze denken over de vervolgstappen. Hoe gaat de gemeente om met de adviezen en wat verwachten ze wat er met de uitkomsten zal worden gedaan?

Afgezet tegen hoe positief de deelnemers zijn over het verloop van het burgerberaad (veel scores ruim boven de 4), zijn ze iets terughoudender in hun overtuigingen over hoe de gemeente met de uitkomsten van het burgerberaad om zal gaan (zie figuur 14). De deelnemers verwachten echter wel degelijk dat de gemeente de gemaakte afspraken nakomt (3.9) en dat ze het burgerberaad als iets serieus ziet (3.9). Deelnemers zijn gemiddeld genomen iets neutraler in hun antwoord over of ze denken dat de gemeente rekening houdt met de verschillende opvattingen van deelnemers aan het mini-burgerberaad (3.5). De verwachtingen over wat de gemeente doet met de uitkomsten van het mini-burgerberaad zijn na deelname (3.8) vergelijkbaar met de verwachtingen vooraf (3.7).

Figuur 14: Houding van deelnemers over het verdere verloop van het mini-burgerberaad en de rol die de gemeente Amsterdam hierin heeft.

Is er sprake van een 'fair process effect'?

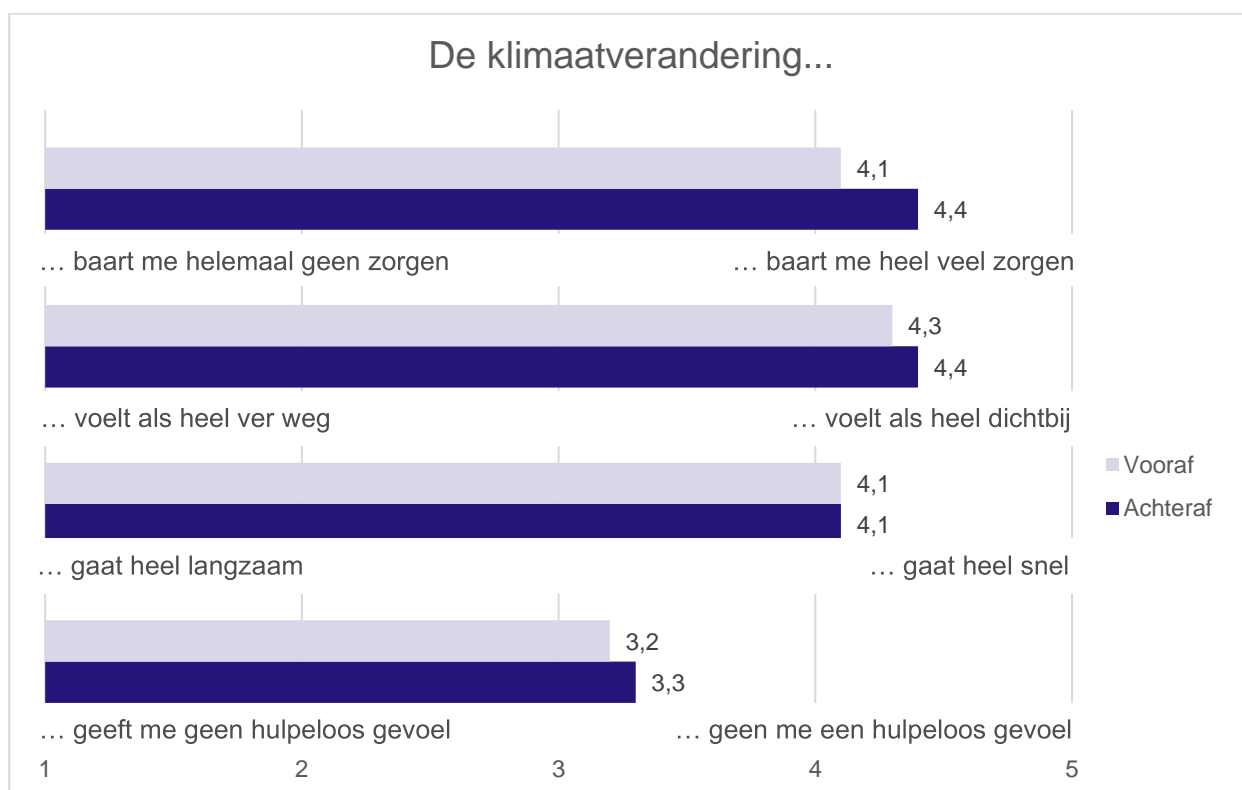
Op basis van deze dataset (n=64) kon geen fair process effect worden aangetoond. De uitkomsten laten zien dat deelnemers hebben ervaren dat hun opvattingen er toe deden en serieus genomen zijn door de gemeente. Na afloop van het mini-burgerberaad zijn deelnemers er nog meer van overtuigd dat hun bijdrage ertoe heeft gedaan. Deelnemers zijn over het algemeen tevreden met de uitkomsten van het mini-burgerberaad en - door de opzet en uitvoering van het burgerberaad - zijn deze ook zoals zij dat hadden gewild. Tot slot is het vertrouwen in het klimaatbeleid van de gemeente toegenomen.

4.4. Heeft er een verandering in kennis en houding bij de deelnemers plaatsgevonden?

Naast de ervaringen van deelnemers over het verloop van het mini-burgerberaad is in dit onderzoek ook gekeken of na deelname de kennis en houding ten opzichte van (1) het klimaatvraagstuk en (2) het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam is veranderd.

Kennis en houding klimaatverandering

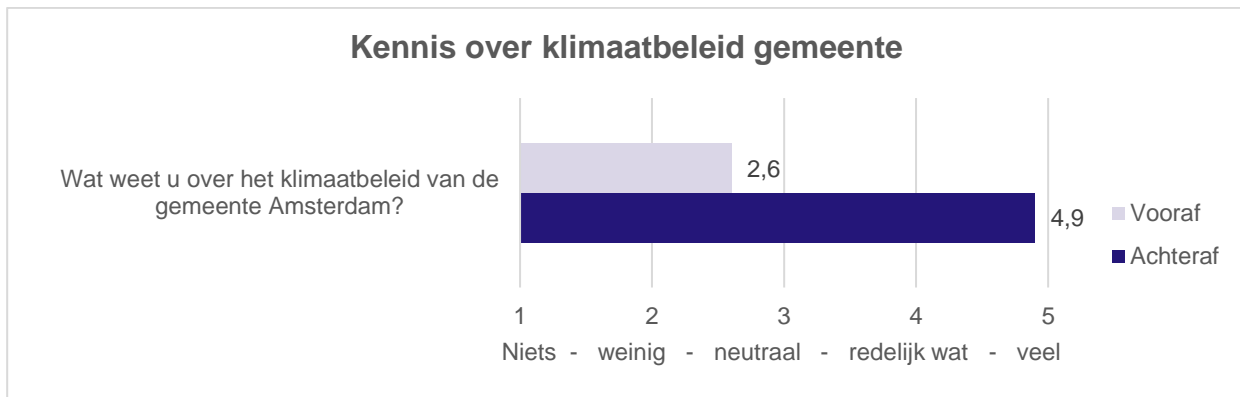
Aan de hand van een viertal stellingen is aan de deelnemers zowel voor- als achteraf gevraagd hoe ze tegenover klimaatverandering staan. Zo konden ze op een 5-puntsschaal bijvoorbeeld aangeven in hoeverre ze zich zorgen maakten over de klimaatverandering en in welke mate ze het als dichtbij ervoeren (zie figuur 15 voor alle stellingen). Zoals al eerder beschreven zien we dat de deelnemers zich zorgen maken over klimaatverandering, het ook als dichtbij ervaren en het gevoel hebben dat het best snel gaat. Dit is ook terug te zien in de interviews onder de deelnemers na afloop van burgerberaad: *'Ik was al behoorlijk bewust van duurzaamheid, maar dit proces heeft het wel weer opnieuw geactiveerd.'* Na deelname aan het burgerberaad is hun zorgelijke houding grotendeels gelijk gebleven. De zorgen over klimaatverandering lijken iets toegenomen, echter de dataset en de verschillen in scores zijn te klein om er harde conclusies over te trekken. De ervaren zorgen geven de deelnemers niet per se een heel hulpeloos gevoel.

Figuur 15: Houding voor- (n=84) en achteraf (n=64) ten aanzien van klimaatverandering

Kennis en houding klimaatbeleid

Zowel voor- als achteraf is aan de deelnemers de vraag gesteld hoeveel ze weten van het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam (zie figuur 16). Het burgerberaad lijkt de kennis van deelnemers vergroot te hebben. Ze geven na deelname aan redelijk tot veel kennis over het klimaatbeleid van de gemeente te hebben (4.9). Een duidelijk verschil met de meting vooraf, toen ze aangaven weinig tot neutrale kennis te hebben (2.6).

Figuur 16: Kennis deelnemers over klimaatbeleid gemeente Amsterdam (vooraf n = 84, achteraf n = 64).

Deelnemers gaven zelf ook aan na deelname meer kennis in huis te hebben over het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam en het klimaatvraagstuk (zie figuur 17). Deze uitkomsten worden ondersteund door interviews die met deelnemers zijn afgenomen: *‘Door alle informatie heb ik meer voor ogen welke dilemma’s we hebben en hoe complex het vraagstuk is. Ook welke moeilijke keuzes de politiek moet maken, daar heb ik meer begrip voor gekregen. Ik heb een beter beeld gekregen waar nog heel veel werk te doen is.’*

Figuur 17: Verandering in kennis klimaatvraagstuk en het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam (n = 64).

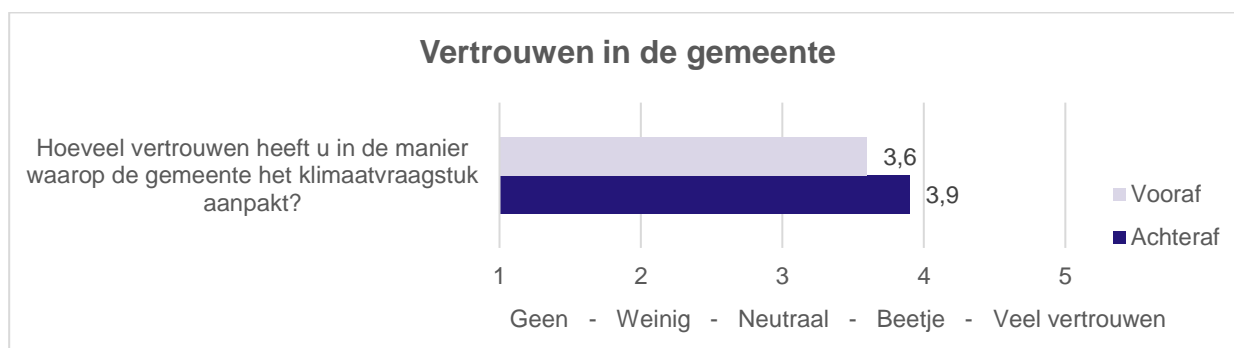
De kennis en houding van deelnemers over het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam is verder uitgevraagd aan de hand van drie concrete maatregelen (Collectieve Inkoop Zonnepanelen, Milieuzones en Energiecoaches) die de gemeente in het huidige beleid hanteert (zie tabel 3). Voor- en achteraf is per maatregel gevraagd of de deelnemers bekend zijn met de maatregel, hoe ze tegenover de maatregel staan en hoeveel kennis ze denken te hebben over de impact die de maatregel heeft op CO₂-reductie en het dagelijks leven. Meer deelnemers lijken na afloop van het beraad bekend te zijn met de maatregelen Collectieve Inkoop Zonnepanelen (toename van 27%) en de Energiecoaches (toename van 42%). Het aantal deelnemers dat na afloop bekend is met de Milieuzones lijkt nagenoeg gelijk met het aantal voorafgaand aan het beraad (toename van 4%). De houding ten aanzien van de maatregelen lijkt nagenoeg gelijk te zijn gebleven. De kennis die deelnemers hebben opgedaan over de impact op CO₂-reductie lijkt voor alle maatregelen te zijn gestegen, waarbij de grootste stijging zichtbaar is bij de maatregel Milieuzones (2.3 versus 3.5).

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

Tabel 2 De kennis en houding van deelnemers over het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam aan de hand van drie maatregelen: Collectieve Inkoop Zonnepanelen, Milieuzones en Energiecoaches (vooraf n = 84, achteraf n = 64).

	Collectieve Inkoop Zonnepanelen		Milieuzones		Energiecoaches	
	Vooraf	Achteraf	Vooraf	Achteraf	Vooraf	Achteraf
Kent u de volgende maatregel?	Ja: 37%	Ja: 64%	Ja: 94%	Ja: 100%	Ja: 30%	Ja: 72%
Hoe staat u tegenover deze maatregel?	4.6(0.7), n = 30	4.8(0.5), n = 41	4.5(1.0), n = 77	4.5(0.9), n = 64	4.3(0.9), n = 24	4.3(0.9), n = 46
Hoeveel weet u over de impact van deze maatregel...(CO2, dagelijkse leven)?	2,8(1.4), n = 31	3.3(1.2), n = 41	2.3(1.1), n = 78	3.5(1.0), n = 64	2.5(1.3), n = 24	3.2(1.2), n = 46

Het vertrouwen dat de deelnemers hebben in de manier waarop de gemeente het klimaatvraagstuk aanpakt (zie figuur 18), lijkt iets te zijn gegroeid na afloop van het beraad (3.6 versus 3.9).

Figuur 18: Vertrouwen in de gemeente over hoe ze klimaatvraagstuk aanpakken (vooraf n = 81, achteraf n = 63)

5. Wat kunnen we leren van het mini-burgerberaad?

Om te voldoen aan de klimaatdoelen moet de gemeente Amsterdam grote stappen ondernemen in de energietransitie. De stad ambieert een reductie van CO₂-uitstoot in 2030 met 55% ten opzichte van 1990. De huidige maatregelen zijn niet toereikend om dit doel te behalen, waardoor er extra aanvullende maatregelen nodig zijn. Om tot deze besluitvorming te komen, heeft de gemeente het mini-burgerberaad georganiseerd. Een burgerberaad is een vorm van burgerparticipatie waarbij gelote burgers op een intensieve manier bij besluitvorming betrokken worden. Het doel hierbij is om politici te helpen beslissingen te nemen over complexe onderwerpen. De gemeente Amsterdam spreekt van een 'mini'-burgerberaad gezien de relatief korte doorlooptijd van ruim twee weken. In november 2021 heeft het mini-burgerberaad plaatsgevonden, waarbij 100 willekeurig ingelote Amsterdammers waren uitgenodigd om zich te ontfemen over het klimaatvraagstuk.

De positieve effecten die een burgerberaad kan hebben - waarbij goede organisatie vereist is – zijn onder meer een verhoogde betrokkenheid van burgers en het optimaal benutten van de kennis die verscholen ligt in de samenleving (Adviescommissie Burgerbetrokkenheid, 2021). Een kans wordt hierbij geboden voor het versterken van een open dialoog in de maatschappij waarbij polarisatie over een complex vraagstuk kan worden teruggedrongen.

Echter in Nederland is er weinig bekend over de praktische opzet en uitvoering van deze vorm van burgerparticipatie. In dit onderzoek hebben we ons gefocust op het verkrijgen van inzicht in de aanpak - zoals dat door de gemeente is ontwikkeld - en in de effecten van het mini-burgerberaad op de deelnemers. Hierbij hebben we ons toegespitst op de kennis, motivatie en verwachtingen van deelnemers en aan de hand van de elementen van procedurele rechtvaardigheid is exploratief onderzocht hoe de deelnemers het participatieproces hebben ervaren. Daarnaast is - gebaseerd op de theorie *'illusion of explanatory depth'* - gekeken of een verandering in kennis en houding bij de deelnemers heeft plaatsvonden.

Het onderzoek geeft antwoord op de volgende vragen: (1) Hoe is het mini-burgerberaad opgezet en hoe is het participatieproces in de praktijk verlopen? (2) Zijn elementen van ervaren procedurele rechtvaardigheid in de opzet en verloop terug te vinden? (3) Wat waren de motieven en verwachtingen van de deelnemers en hoe hebben ze hun deelname aan het beraad ervaren? (4) Heeft er een verandering in kennis en houding over het klimaatvraagstuk en het klimaatbeleid bij de deelnemers plaatsgevonden?

Op basis van de resultaten van het onderzoek kan de gemeente Amsterdam leren van de ervaringen die zijn opgedaan met de opzet en het verloop van een (mini)-burgerberaad, alsmede de ervaringen van de deelnemers aan het beraad. De inzichten van het onderzoek dragen bij aan het verbeteren van de opzet van een burgerberaad, zodat het instrument in de toekomst mogelijk vaker effectief kan worden ingezet om burgers bij complexe maatschappelijke vraagstukken te betrekken.

5.1. De opzet van het mini-burgerberaad: belangrijkste inzichten

Inclusiviteit

Een belangrijke startvoorwaarde voor het mini-burgerberaad was het gegeven dat iedereen mee mag doen, mee mag praten en mee mag beslissen. In de werving van deelnemers voor het mini-burgerberaad is gebruik gemaakt van een lotingsstelsel waarbij de aanname was dat hiermee alle Amsterdammers een kans hadden om mee te doen. Om tot een evenwichtige spreiding te komen werden twee keer zoveel jongeren (onder de dertig jaar) en bewoners van Amsterdam Noord, Zuidoost, en Nieuw-West geselecteerd. Het streven was om burgers te bereiken die normaal gesproken niet snel meedoen met participatietrajecten.

In de opzet is getracht de deelnemers zo min mogelijk te overbelasten met informatie en kennis en ze tegelijkertijd voldoende mee te nemen in de genomen stappen; zowel wat betreft het proces als de inhoud. Door heel gericht bepaalde keuzes te maken werd er naar gestreefd zo veel mogelijk burgers aangehaakt te houden en ze actief te laten deelnemen. Zo (1) bestond het programma afwisselend uit tafelgesprekken waarin deelnemers onder begeleiding met elkaar in gesprek konden en plenaire sessies waarin onder begeleiding van de onafhankelijke voorzitter sprekers hun kennis deelden over het klimaatvraagstuk, werden (2) de fysieke, tijdsintensieve bijeenkomsten afgewisseld met korte digitale sessies, die minder inspanning vereisten van deelnemers en was er (3) ruimte uitgetrokken in het programma voor een toelichting op de verschillende programmaonderdelen om zo deelnemers voldoende mee te nemen in het doel en de opzet van het beraad. Tevens (4) werden onafhankelijke experts ingezet om deelnemers tijdens het proces daar waar nodig te ondersteunen met de juiste inhoudelijke kennis.

Een beraad van de burgers

De beleving van de deelnemers stond in de opzet van het mini-burgerberaad centraal. Dit uitte zich bijvoorbeeld in het kiezen van een goed bereikbare locatie, het aanbieden van kinderopvang en het persoonlijk bellen van deelnemers na de eerste bijeenkomst.

In de opzet was veel aandacht besteed aan het creëren van een veilige sfeer, waarbij deelnemers zich welkom en gehoord voelen. Zo was er onder andere gekozen voor (1) een onafhankelijke voorzitter met een duidelijke opdracht de inbreng van de deelnemers zoveel mogelijk aan bod te laten komen, (2) een wethouder die bij de opening de opdracht van het beraad aan de burgers overdraagt en (3) het gezamenlijk opstellen en bespreken van de omgangsnormen en randvoorwaarden. Tevens (4) was in de opzet van het beraad ingebouwd dat deelnemers invloed uit konden oefenen op zowel het proces als de inhoud, waarbij de inhoudelijke opbrengst van een bijeenkomst of ronde werd gebruikt als input voor de volgende. Niet alles was voorafgaand aan het participatieproces vastgelegd, wat ruimte bood voor invloed van deelnemers. Daarnaast was er de mogelijkheid voor deelnemers om (5) zelf informatie over het klimaatvraagstuk en sprekers aan te dragen voor de plenaire kennissessies en (6) om zelf een 'eigen' schrijfteam op te stellen bestaande uit deelnemers en de voorzitter dat tot taak had het adviesrapport op te stellen. Tot slot (7) werd één van de beperkingen bij de opzet van het burgerberaad - de korte doorlooptijd van het participatieproces - herhaaldelijk expliciet en transparant benoemd.

Handvatten voor een goed dialoog

Gestreefd werd naar een zorgvuldig deliberatief proces met als uiteindelijke doel om tot concrete maatregelen te komen. Om dit te realiseren is (1) een structuur van afwisselend plenaire programmaonderdelen en tafelsessies opgesteld, zijn (2) getrainde tafelleiders die uit de eigen deelnemersgroep kwamen ingezet en werden (3) tafelondersteuners vanuit de gemeente Amsterdam verzorgd¹. Tevens zijn (4) vooraf inhoudelijke kaders en een mandaat door het college van B&W vastgesteld om deelnemers sturing te geven tijdens de deliberatie en werden (5) 'open spaces' geïntroduceerd, waarbij deelnemers zelf mochten bepalen over welk onderwerp zij spraken (binnen de gegeven kaders).

Transparantie

Er werd gestreefd naar een verbinding tussen de deelnemersgroep van het burgerberaad en het brede Amsterdamse publiek, door transparantie te bieden in het proces. Dit uitte zich onder meer in (1) een daarvoor ingerichte website die voor iedereen (deelnemers en het brede publiek) toegankelijk is, waarop achtergrondinformatie, videoverslagen van de voorzitter na elke bijeenkomst en de uitkomsten van het beraad zichtbaar waren. Tevens werd (2) een beperkt aantal journalisten uitgenodigd om verslag te doen van het proces en hiermee openheid te bieden aan de rest van de stad.

5.2. Het verloop: belangrijkste inzichten

Samenstelling deelnemersgroep

Aan de hand van een lotingsstelsel is geprobeerd alle Amsterdammers een eerlijke kans te geven deel te nemen aan het beraad én burgers te bereiken die doorgaans niet meedoen aan soortgelijke burgerparticipatietrajecten. Dat laatste lijkt gelukt. Een opvallend hoog percentage van deelnemers (90%) gaf aan voor het eerst mee te doen aan een participatieproces van de gemeente.

In grote lijnen is er sprake van evenredige deelname van burgers van verschillende leeftijdscategorieën, geslacht en stadsdelen. Alle stadsdelen van Amsterdam en inwoners van Weesp waren vertegenwoordigd. Er was sprake van een goede afspiegeling van deelnemers wat betreft leeftijd. Vergeleken met andere participatietrajecten hebben relatief veel jongeren van onder de dertig deelgenomen. Er was sprake van een oververtegenwoordiging van hoger opgeleide, klimaatbewuste Amsterdammers. Aan het mini-burgerberaad praatten relatief veel deelnemers met een frisse blik op het vraagstuk mee als belangenbehartiger van een specifieke groep en er was nauwelijks sprake van vooringenomen standpunten of overtuigingen. De meest genoemde motieven van participanten voor deelname waren het invloed willen uitoefenen op het klimaatbeleid van de gemeente, de betrokkenheid die gevoeld werd om een bijdrage te leveren en omdat de deelnemers waren uitgenodigd door de gemeente.

Voetnoot 1: De tafelleiders hadden voornamelijk als taak de gesprekken aan tafel te modereren en zo het gesprek in goede banen te leiden. De tafelondersteuners zorgden voor de praktische ondersteuning, zoals bijvoorbeeld notuleren en tijdbewaking indien dat gewenst was.

Streven naar een open sfeer en onderling vertrouwen

Veel elementen in de opzet van het burgerberaad hadden als doel een veilige en vertrouwelijke setting te creëren. Mede hierdoor verliep het participatieproces in een prettige sfeer, waarbij er veel betrokkenheid en enthousiasme was bij zowel de deelnemers als de organisatie. De rol van de onafhankelijke voorzitter was groot in het creëren van een setting, waarbij iedereen op een respectvolle manier met elkaar omging. De facilitaire voorzieningen waren professioneel geregeld en zorgden voor een goede sfeer.

Gedurende het beraad werd de inbreng van burgers serieus genomen. Indien daar behoefte aan was werden sommige zaken beter uitgelegd of het proces en/of de inhoud werden aangepast wanneer de deelnemers daarom vroegen. Voorbeelden hiervan waren het werken in kleinere groepjes tijdens het deliberatie-weekend en het organiseren van een extra stemsessie. Beiden kwamen tot stand op verzoek van de deelnemers. Het vertrouwen in de deelnemers werd meerdere malen benadrukt en veiligheid werd geboden door het gezamenlijk bespreken van de omgangsnormen. Er was veel animo en enthousiasme vanuit de deelnemersgroep om een 'eigen' schrijfteam te formeren voor het opstellen van het adviesrapport.

Aansluiten op behoefte van de deelnemers

Om deelnemers mee te nemen in de gedachtegang van de ondernomen processtappen en inhoudelijke uitkomsten, is tijdens de plenaire programmaonderdelen veelvuldig informatie verschaft over het proces en de inhoud van het mini-burgerberaad. Desondanks was het voor de deelnemers niet altijd duidelijk wat van hen verwacht werd of waarvoor het bedoeld was. Dit werd met name zichtbaar tijdens het opstellen van de algemeen geldende randvoorwaarden en het prioriteren van de maatregelen.

Meerdere strategieën zijn voorafgaand aan het beraad ingezet om deelnemers – vooraf en tijdens het beraad - niet te overbelasten met informatie. Echter, het klimaatvraagstuk is een complex en abstract onderwerp. Mede hierdoor bewoog het gesprek zich soms ook op dat niveau. De complexe en soms gedetailleerde informatie die werd aangeboden door aanwezige onafhankelijke experts en deskundige sprekers werd zichtbaar gewaardeerd, maar leek niet altijd goed aan te sluiten bij de behoefte van de deelnemers. Desondanks bleven de meeste deelnemers betrokken en mede dankzij de voorzitter en de aanwezige experts van buitenaf werd tot aan het einde van het beraad met veel enthousiasme en energie doorgewerkt.

Deliberatie

Door de inzet van tafelleiders en door de tafelgesprekken af te wisselen met plenaire programmaonderdelen is getracht de deliberatie eerlijk en open te laten verlopen met tot doel gezamenlijk tot concrete uitkomsten te komen. De constructieve sfeer met veel ruimte voor deliberatie kwam gaandeweg onder druk te staan door de tijdnood, die meer voelbaar werd. Aan het einde van het beraad werd de ruimte om over belangrijke zaken van gedachten te wisselen kleiner en werd het lastiger iedereen aan het woord te laten. Naarmate de tijd vorderde werd het moeilijker om gezamenlijk tot weloverwogen keuzes te komen. Dit werd onder andere zichtbaar tijdens het opstellen van de algemene randvoorwaarden, waarbij de uitkomsten van de tafelgroepen nog geen resultaat van een goed doorlopen groepsproces was en het niet mogelijk was om alle perspectieven aan bod te laten komen. Desondanks werden de meeste gesprekken aan tafel gedurende het beraad op een respectvolle manier gevoerd. Deelnemers leken zich betrokken te voelen bij het onderwerp en het participatieproces en de energie van de deelnemers was tot op de laatste dag opmerkelijk hoog.

De tafelleiders bleken een belangrijke rol te hebben in een goed verloop van de deliberatie. Vanuit het oogpunt van autonomie en eigenaarschap is het positief dat de tafelleiders uit de deelnemers zijn geselecteerd. Echter, dit betekende wel dat de kwaliteit van de tafelgesprekken wisselend was en mede afhing van de vaardigheden van de vrijwillige deelnemer die zich hiervoor had gemeld. Naarmate het proces vorderde was sturing vanuit de tafelleiders meer gewenst om voortgang te kunnen boeken. Niet altijd was het even duidelijk voor de deelnemers wie de tafelleider/tafelondersteuner was. Soms kwam het voor dat een tafelleider en/of tafelondersteuner afwezig was, wat door de deelnemers soms als storend werd ervaren.

Transparantie

Gedurende het mini-burgerberaad is actief geprobeerd verbinding te leggen met de buitenwereld. Er was pers aanwezig en de voorzitter maakte kleine filmpjes over het proces. Deze filmpjes werden meteen online gezet. De aanwezigheid van journalisten en de toegankelijke videoverslagen van de voorzitter van het mini-burgerberaad hebben bijgedragen aan transparantie over het participatieproces. De berichtgeving in de media en de korte online filmpjes van de voorzitter na afloop van elke bijeenkomst zorgden ervoor dat het algemene publiek kennis kon nemen van het verloop van het mini-burgerberaad.

Betrokkenheid bij het vervolgproces

Deelnemers zijn na de aanbieding van het rapport bedankt door de wethouder. In de daarop volgende weken zijn deelnemers per mail geïnformeerd over het gemeentelijke besluitvormingsproces waarin werd verwezen naar de gangbare informatiekanalen van de gemeente. Er is voor zover bekend geen op deelnemers afgestemde informatie - op maat - gegeven over de inhoudelijke keuzes die na afloop zijn gemaakt; bijvoorbeeld waarom het advies voor een Nieuw Amsterdams bos niet overgenomen werd. Ook is niet duidelijk hoe invulling is gegeven aan het toezien op het naleven van de randvoorwaarden, een toezegging die tijdens en na afloop van het burgerberaad aan deelnemers werd gedaan. In het vervolgproces is de aandacht verschoven naar het interne besluitvormingsproces en leek er minder aandacht voor het betrekken van deelnemers in het vervolgproces.

5.3. De ervaringen van deelnemers: belangrijkste inzichten

De deelnemers: verwachtingen, houding en kennis

De deelnemers begonnen met verschillende verwachtingen aan het mini-burgerberaad. Over het algemeen gaven deelnemers aan eigenlijk niet zo goed te weten wat ze konden verwachten, maar ze stapten er desondanks met een positieve houding in. De deelnemers vertrouwden op een goede organisatie van het participatieproces, waarbij ze verwachtten dat hun kennis en zorgen over het klimaatvraagstuk een plekje in het proces zouden krijgen, waardoor zij invloed konden uitoefenen op het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam. Er werd verwacht dat de gemeente hun inbreng serieus zou nemen.

Na afloop van het mini-burgerberaad kwamen de ervaringen van de deelnemers grotendeels met hun (positieve) verwachtingen overeen. Deelnemers waren het meest te spreken over hoe ze door de organisatie op een respectvolle manier zijn behandeld en de goede sfeer dat tijdens het beraad. De voorzitter werd als onpartijdig ervaren en deelnemers voelden zich gezien door de organisatie en hadden het gevoel aan iets belangrijks deel te nemen. De manier waarop het mini-burgerberaad was opgezet werd gewaardeerd en de organisatie ging in hun beleving serieus om met de feedback die ze gaven op het proces. De houding van deelnemers tegenover het mini-burgerberaad was na deelname aanhoudend positief, waarbij deelnemers vertrouwen uitspraken over de wijze waar op de

gemeente het heeft georganiseerd. Het vertrouwen van de deelnemers in de wijze waarop de gemeente het klimaatvraagstuk aanpakt lijkt iets groter te zijn geworden.

Deelnemers gaven aan tevreden te zijn met de uitkomsten van het mini-burgerberaad wat uiteindelijk heeft geresulteerd in meer vertrouwen in de overheid. Er zijn indicaties voor een 'fair process effect' onder de deelnemers van het mini-burgerberaad.

Het merendeel van de deelnemers was voor deelname al klimaatbewust en de urgentie van klimaatverandering werd door de meesten gevoeld. Na deelname aan het burgerberaad is hun houding over het klimaatvraagstuk grotendeels gelijk gebleven. De zorgen over klimaatverandering lijken iets te zijn toegenomen. De deelnemersgroep bestond grotendeels uit burgers die relatief weinig kennis hadden over het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam. Na deelname is de kennis over het klimaatvraagstuk en het beleid van de gemeente bij de meeste deelnemers toegenomen.

Deliberatie

Deelnemers spraken hun waardering uit over de ruimte die geboden werd tijdens de tafelgesprekken en over de aandacht die er was voor elkaars mening. De tafelleiders en de wijze waarop ze hun rol invulden werden door de deelnemers veelvuldig aangehaald als een belangrijke factor voor een open en eerlijke deliberatie. Wanneer in een tafelsessie de tafelleider ontbrak – wat soms het geval was – werd dit vaak als storend ervaren. De toegevoegde waarde van de tafelleiders zat onder meer in de aandacht die ze gaven aan wat de deelnemers te zeggen hadden en de wijze waarop ze iedereen bij het gesprek betrokken.

Tijd speelde ook een belangrijke rol in de gesprekken – en dan met name het gebrek aan tijd. De beleving van te weinig tijd heeft een belemmerende werking gehad op de deliberatie, waarbij deelnemers aangaven dat er meer tijd nodig was voor een kwalitatieve verdiepingsslag van de bedachte maatregelen. Desondanks werd door de deelnemersgroep na afloop waardering uitgesproken over een rijke opbrengst in relatief korte tijd, waarbij er veel vertrouwen is in de mate waarin de uitkomsten bijdragen aan een effectief klimaatbeleid.

Informatie en kennisdeling

De wijze waarop de onafhankelijke voorzitter en externe deskundigen omgingen met vragen vanuit de deelnemers werd als zeer prettig ervaren. De antwoorden die ter plekke door deskundigen werden gegeven met als doel deelnemers te helpen om tot maatregelen te komen, werd door de deelnemersgroep gewaardeerd. Ook het opstellen van een zelf samengesteld schrijfteam werd door de deelnemers geprezen. Het gaf hen gevoel van eigenaarschap over de uitkomsten van het beraad.

De aangeboden informatie sloot in de beleving van de deelnemers niet altijd goed aan op hun behoefte. Op sommige momenten in het burgerberaad misten de deelnemers 'handvatten' om tot weloverwogen keuzes te komen. Ze hadden daarnaast vaak het gevoel niet voldoende voorkennis te hebben en waren daardoor soms onzeker over de toegevoegde waarde van hun inbreng. Ook waren deelnemers niet altijd goed in staat om de huidige realiteit aan maatregelen te overzien en konden ze soms onvoldoende inschatten wat de consequenties waren van de keuzes die werden voorgelegd.

Verdere vervolgstappen van het beraad

De deelnemers waren zeer positief over het proces van het mini-burgerberaad tot aan het advies, maar leken iets minder vertrouwen te hebben in de opvolging ervan. Desalniettemin waren de verwachtingen van deelnemers over hoe de gemeente met de uitkomsten van het burgerberaad om zou gaan overwegend positief.

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

5.4. Reflectie (op de aanpak en het verloop van het mini-burgerberaad)

We sluiten dit rapport af met een reflectie op de inzichten uit dit onderzoek. We benoemen aan de hand van de randvoorwaarden voor een burgerberaad (Adviescommissie Burgerbetrokkenheid, 2021, blz. 36) een aandachtspunten met betrekking tot vier onderwerpen: (1) representatie en samenstelling van de deelnemersgroep, (2) ondersteuning en kwaliteit van het proces (3) verbinding mini- en maxipubliek en (4) betrokkenheid bij het vervolg.

1. Representatie en samenstelling van de deelnemersgroep

In de aanpak van het burgerberaad is een vorm van gestratificeerde loting toegepast om ervoor te zorgen dat de deelnemers aan het burgerberaad een afspiegeling vormden van de inwoners. Wat betreft de vertegenwoordiging van jongeren (onder de 30) en de verschillende stadsdelen is dat gelukt. Wat betreft het opleidingsniveau vormden de deelnemers geen afspiegeling van de stad. Verder was de betrokkenheid van deelnemers bij het klimaatvraagstuk hoog. Verklaringen voor de relatief grote groep hoog opgeleide klimaatbewuste deelnemers zijn de vraagstelling (klimaatmaatregelen), de aard van het vraagstuk (complex en abstract) en de participatievorm.

Wanneer het gaat om een complex onderwerp zoals klimaat, staat wat er nodig is aan tijd, kennis en (gespreks)vaardigheden voor een goed verloop van een burgerberaad in de basis op gespannen voet met het streven naar inclusie en een evenredige vertegenwoordiging van verschillende groepen bewoners.

De samenstelling van de deelnemersgroep op basis van deze gestratificeerde vorm van loting brengt aandachtspunten met betrekking tot *inclusiviteit* en *diversiteit* naar voren:

- *Inclusiviteit*: in aanvulling op de gebruikte vorm van loting kunnen andere manieren van werving worden ingezet. Groepen bewoners die ondervertegenwoordigd zijn, kunnen gericht en persoonlijk benaderd worden voor deelname waarbij belemmeringen of twijfels in dit contact met de organisatie kunnen worden weggenomen.
Wanneer de deelnemersgroep meer een afspiegeling vormt van de stad brengt dit met zich mee dat verschillen in kennis en vaardigheden tussen deelnemers groter worden. Dit vraagt in het gesprek om nadrukkelijk aandacht voor gelijkwaardige deelname van burgers om te kunnen spreken van een inclusief burgerberaad.
- *Diversiteit*: overweeg voldoende diversiteit aan perspectieven in plaats van representativiteit van deelnemers als uitgangspunt te hanteren voor de samenstelling van een deelnemersgroep. Dit betekent dat alle relevante perspectieven zijn vertegenwoordigd in het beraad maar dat deze worden ingebracht door een beperkt aantal deelnemers zonder dat er sprake hoeft te zijn van evenredige vertegenwoordiging (in aantallen).
Met name bewoners met een kritische of sceptische houding tegenover een vraagstuk zullen ervoor kiezen een uitnodiging om mee te praten af te slaan. In het burgerberaad kan ruimte worden gemaakt voor kritische perspectieven, zonder dat deze groep daadwerkelijk vertegenwoordigd is (de lege stoel, de rol van dwarsdenker en de inbreng van informatie van dit afwijkende perspectief).

2. Ondersteuning en kwaliteit van het proces

In de aanpak is op verschillende manieren voorzien in ondersteuning ten behoeve van de kwaliteit van het burgerberaad. Er is een neutrale, onafhankelijke voorzitter gevraagd het beraad te leiden. Deelnemers kregen de gelegenheid om de rol van tafelleider op zich te nemen en volgden hiervoor een trainingsbijeenkomst. Er was voorzien in tafelondersteuners. De programmering van het **Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021**

burgerberaad werd verzorgd door een onafhankelijk deskundig bureau. Vooraf en tijdens het beraad was er toegang tot expertkennis (informatie op de website op basis van een open oproep, inleidingen van deskundigen en experts die ter plekke geraadpleegd konden worden).

Op basis van het verloop van het burgerberaad komen de aandachtspunten *gespreksbegeleiding* en *expertkennis* naar voren:

- *Gespreksbegeleiding (voorzitter en tafelleiders)*: een onafhankelijke, bekwame *voorzitter* is een belangrijke factor voor het succes van een burgerberaad. Een bekwame voorzitter is belangrijk voor het verloop van de deliberatie maar draagt ook bij aan het vertrouwen van deelnemers in het beraad. Het belang van bekwame *tafelleiders* is evenzo zeer belangrijk. Hoewel er uit oogpunt van eigenaarschap, onafhankelijkheid en autonomie veel voor te zeggen is om tafelleiders uit de groep te vragen, is er in dat geval meer nodig dan een trainingsbijeenkomst om de tafelgesprekken goed te kunnen begeleiden. Overwogen kan worden om al bij de uitnodiging de vraag te stellen wie er wil deelnemen aan het gesprek en wie een rol van tafelleider op zich wil nemen. Er zijn ongetwijfeld ook burgers die zich niet geroepen voelen om mee te praten over de inhoud maar wel een bijdrage willen leveren aan het burgerberaad.
- *Expertkennis*: ontsluiten van informatie en inbreng van onafhankelijke experts is belangrijk als het om een complex onderwerp gaat. Belangrijk is dat informatie niet alleen beschikbaar is, maar ook bruikbaar is voor deelnemers. Het is niet vanzelfsprekend dat de informatie die beschikbaar wordt gesteld door deelnemers wordt benut. Hiervoor is het nodig om de informatie te integreren in het participatieproces door hier in het programma ruimte aan te bieden. De timing van de inbreng van informatie door deskundigen vraagt aandacht. Informatieve en inspirerende presentaties door deskundigen hebben vooral aan het begin van het proces meerwaarde. Tot slot is een aandachtspunt hoe voorkomen kan worden dat door het inzetten van externe experts onbedoeld toch eenzijdige, sturende invloed wordt uitgeoefend op de uitkomsten. Of dat dit beeld ontstaat. Het is allereerst belangrijk om hier transparant en open over te communiceren en ten tweede om deelnemers de ruimte te bieden om gebruik te maken van alternatieve bronnen voor expertinformatie.

3. Verbinding mini- en maxi-publiek

In de aanpak is op verschillende manieren aandacht besteed aan het verbinden van wat er binnen het burgerberaad gebeurt met de buitenwereld. Zo was alle informatie over de aanpak en uitkomsten van het burgerberaad online toegankelijk, tussentijds heeft de voorzitter vlogs gemaakt over het verloop van het burgerberaad die zijn verspreid en hebben enkele journalisten het beraad bijgewoond (in overleg met deelnemers).

Op basis van het verloop van het burgerberaad komt het aandachtspunt *brede publiek* naar voren:

- *Brede publiek*: hoewel er volledige openheid was over het burgerberaad heeft dit niet geleid tot grote betrokkenheid of instemming van het brede publiek. Om de verbinding te maken met de omgeving is meer nodig. Zo kunnen ideeën of tussentijdse opbrengsten van een burgerberaad doormiddel van een online peiling wordt getoetst of kunnen de uitkomsten achteraf via een referendum worden vastgesteld.

4. Betrokkenheid bij het vervolg

Voor de aanpak en planning van het burgerberaad was het op het participatieproces volgende gemeentelijke besluitvormingsproces leidend. Hierdoor was vooraf het interne, ambtelijke en bestuurlijke, proces geborgd waarin de uitkomsten besproken en vastgesteld zouden worden.

De inbreng van burgers serieus nemen betekent dat juist na afloop het contact wordt voortgezet, zodat deelnemers betrokken kunnen blijven bij het vervolg. Hierbij gaat het om begrijpelijke informatie over het besluitvormingsproces en over de inhoudelijke keuzes die worden gemaakt op basis van het eindrapport van het burgerberaad. Deelnemers stellen hun definitieve oordeel over hun deelname aan een participatieproces uit tot het moment waarop duidelijk is wat er met hun inbreng is gebeurd. Na afloop van het burgerberaad zijn deelnemers drie keer geïnformeerd over het politieke besluitvormingsproces binnen de gemeente waarbij ambtelijke stukken als bijlage zijn bijgevoegd.

Op basis van het verloop van het burgerberaad komt het aandachtspunt *nazorg* naar voren:

- *Nazorg*: zorgvuldig relatiebeheer van de gemeente door deelnemers te betrekken bij het verloop van het besluitvormingsproces en de inhoudelijke keuzes die hierin worden gemaakt is een aandachtspunt. Ook aan toezeggingen over het betrekken van deelnemers moet opvolging worden gegeven. Wanneer deelnemers tijdens het verdere besluitvormingsproces niet langer centraal staan, ondergraaft dit het vertrouwen dat gedurende het participatieproces zorgvuldig is opgebouwd. Deelnemers geven hun advies aan de gemeente en daarmee is hun opdracht afgerond. Het is niet aan hen om waakzaam te zijn over wat er met hun advies gebeurt, maar aan de gemeente om actief aan deelnemers te laten zien dat er zorgvuldig met hun inbreng wordt omgegaan.

Literatuurlijst

- Bleijenberg, C., Renes, R. J., Aarts, N., & Moons, J. (2020). Het spel en de knickers: ervaren rechtvaardigheid in vier lokale participatieprocessen.
- Bleijenberg, C. E. (2021). *In gesprek of uitgepraat? Over de betekenis van gesprekken voor het verloop van lokale participatieprocessen* (Doctoral dissertation, SI: sn).
- Brenninkmeijer, A. (2021), Eindrapportage adviescommissie Burgerbetrokkenheid bij klimaatbeleid.
- Bohm, D. (1996). *On dialogue*. New York: Routledge.
- Fernbach, P., & Sloman, S. (2017). Why we believe obvious untruths. *The New York Times*, 3.
- Fernbach, P. M., Rogers, T., Fox, C. R., & Sloman, S. A. (2013). Political extremism is supported by an illusion of understanding. *Psychological science*, 24(6), 939-946.
- Grient van der, R., Lelij van der, B. (2019), Publieksmonitor Klimaat en Energie, 2021, Ministerie van Economische Zaken, Project M211287
- Isaacs, W. (1999). *Dialogue and the art of thinking together*. New York: Doubleday
- Lind, E. A., & Tyler, T. R. (1988). *The social psychology of procedural justice*. Springer Science & Business Media.
- Niet van der, S., Rooijers, F., van de Water, S. (2021), Monitor Amsterdam Klimaatneutraal – Effect van voorgenomen beleid op CO2-uitstoot – update 2021, CE Delft.
- Kerncijfers gebieden (2021) | Website Onderzoek en Statistiek, Kerncijfers gebieden | Website Onderzoek en Statistiek (amsterdam.nl)

Appendix A: Observatieschema plenair

Datum + tijdstip deelsessie:

Programma onderdeel/tijd:

Observant:

Verloop	Respect	Voice	Explanation
	-bejegening -beschikbaarheid informatie	-ruimte voor inbreng -luisteren	-helderheid over aanpak -helderheid over kaders (inhoud + proces)
Proces			
Inhoud			
Voorzitter			
Overige betrokkenen <ul style="list-style-type: none"> • Procesbegeleiding/ organisatie • Experts • Technische ondersteuning 			

Bijzonderheden:

Appendix B: Observatieschema tafelgesprek

Datum + tijdstip deelsessie:

Tafelgroep:

Observant:

Elementen Dialogoog	Gedrag in het tafelgesprek	Toelichting bij het gedrag in het tafelgesprek van - deelnemers - tafelleider - ondersteuner	Gedrag is afwezig (-) OF aanwezig (+)		
			-	?	+
<i>Respect</i>	Alle <i>deelnemers</i> praten mee De <i>tafelleider</i> biedt alle deelnemers de mogelijkheid om mee praten				
	<i>Deelnemers</i> reageren respectvol op elkaars inbreng ook als deze afwijkt van hun eigen opvattingen De <i>tafelleider</i> reageert respectvol op de inbreng van deelnemers ongeacht de inhoud				
<i>Listening</i>	Deelnemers praten niet door elkaar heen				
	Deelnemers luisteren zichtbaar naar elkaar				
	De tafelleider toetst of deelnemers begrijpen wat anderen zeggen				
	De tafelleider vat zorgvuldig samen en checkt of hij/zij hiermee recht doet aan wat is gezegd				
<i>Voicing</i>	Als één deelnemer wat zegt, vraagt de tafelleider naar de opvatting van anderen over hetzelfde onderwerp				
	Deelnemers richten zich tot de hele groep als ze wat zeggen				
	Deelnemers herkennen zich in de weergave van de uitkomsten van het gesprek door de ondersteuner.				

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

50 of 59

<i>Suspending</i>	De tafelleider stelt open vragen				
	Deelnemers stellen waarom vragen aan elkaar				
	De tafelleider vraagt door				
	De tafelleider geeft ruimte aan moeilijke onderwerpen en/of spanning tussen deelnemers				
	De tafelleider stelt vragen zonder acht te slaan op rollen of posities				

Kenmerken dialoog (o.a. Bohm, 1996; Isaacs, 1999; Lodders, 2013; Webler, 2000, 2001)

Bijzonderheden:

Appendix C: Vragenlijst vooraf

De vragen die inzoomen op de verwachtingen van het mini-burgerberaad zijn gesteld aan de hand van de 5-punts Likertschalen (mee oneens - beetje mee oneens – neutraal - beetje mee eens - mee eens - weet ik niet/ zeg ik liever niet). De kennisvragen met betrekking tot het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam bevragen drie huidige bestaande maatregelen; Milieuzones, Collectieve inkoop Zonnepanelen, Energiecoaches. Twee vragen met betrekking tot de kennis en houding ten aanzien van klimaatsverandering zijn overgenomen uit de Publieksmonitor Klimaat en Energie van het Ministerie van Economische zaken (2019).

Blok A: Achtergrondvragen

1. Wat is uw geslacht?
2. Hoe oud bent u?
3. Waar woont u?
4. Wat is de hoogste opleiding die u heeft gevolgd?
5. Heef u al eens eerder meegepraat tijdens een bijeenkomst van uw gemeente?

Ja – Nee

Blok B: Houding ten aanzien van het mini-burgerberaad en de gemeente Amsterdam

6. Klik hier de belangrijkste reden(en) aan waarom u meedoet aan het mini-burgerberaad. U kunt maximaal 3 redenen aanklikken. Geen antwoord is ook mogelijk.

- Ik doe mee, omdat ik ben uitgenodigd door de gemeente.
- Ik doe mee, omdat ik me betrokken voel bij de gemeente en mijn steentje bij wil dragen.
- Ik doe mee, omdat ik invloed uit wil oefenen op het klimaatbeleid van de gemeente.
- Ik doe mee, omdat ik een vergoeding krijg.
- Ik doe mee, omdat ik het belangrijk vind dat de CO2 uitstoot in de gemeente wordt verminderd.
- Ik doe mee, omdat ik de opvattingen van een groep waar ik deel van uitmaak naar voren wil brengen.
- Ik doe mee, omdat ik mijn eigen kennis en ervaring in wil brengen voor het vinden van oplossingen.
- Ik doe mee, omdat ik meer wil leren over democratie en hoe een burgerberaad werkt.

Ik heb (nog) een andere reden, namelijk ...

7. In hoeverre bent u het oneens of eens met de volgende uitspraak:

Mee eens – beetje mee oneens – neutraal – beetje mee eens – mee eens – weet ik niet/ zeg ik liever niet

- Ik sta positief tegenover het mini-burgerberaad.
- Ik verwacht dat de uitkomsten van het mini-burgerberaad bijdragen aan een effectief en goed klimaatbeleid.

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

52 of 59

- Ik verwacht dat mijn bijdrage aan het mini-burgerberaad er toe doet.
- Ik heb vertrouwen in de wijze waarop de gemeente het mini-burgerberaad organiseert.
- Ik heb vertrouwen in wat de gemeente doet met de uitkomsten van het mini-burgerberaad.

8. In hoeverre bent u het oneens of eens met de volgende uitspraak:

- Ik verwacht dat het mini-burgerberaad burgers invloed geeft op het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam.
- Ik verwacht dat het mini-burgerberaad **goede extra klimaatmaatregelen oplevert.** Ik verwacht dat het mini-burgerberaad **de inbreng van burgers serieus neemt.**
- Ik verwacht dat het mini-burgerberaad **ruimte geeft aan de kennis van burgers die normaal gesproken onbenut blijft.**
- Ik verwacht dat het mini-burgerberaad **de mogelijkheid biedt om zorgen van burgers een plek te geven in het klimaatbeleid.**
- Ik verwacht dat het mini-burgerberaad **tot maatregelen leidt waar de gemeente ook echt iets mee gaat doen.**
- Ik weet niet zo goed wat ik van het mini-burgerberaad moet verwachten en begin er open aan.

Blok C: Houding en kennis klimaatvraagstuk en klimaatbeleid

9. Er wordt veel over klimaatverandering gesproken. Hoe denkt u hierover?

Klik hieronder het antwoord aan dat het meeste overeenkomt met hoe u er over denkt.

- Er is geen klimaatverandering
- Ik weet niet of er klimaatverandering is
- Er is wel klimaatverandering, maar dit komt niet door toedoen van de mens
- Er is wel klimaatverandering, maar ik weet niet of dit komt door toedoen van de mens
- Er is wel klimaatverandering en dit komt deels door toedoen van de mens
- Er is wel klimaatverandering en dit komt volledig door toedoen van de mens

10a. Wat weet u over het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam?

Niets – weinig – neutraal – redelijk wat – veel – weet ik niet/ zeg ik liever niet

10b. Bent u bekend met de Routekaart Amsterdam Klimaatneutraal 2050?

- Ja heb ik goed gelezen
- Ja, een keer vluchtig doorgenomen
- Ja, wel van gehoord maar niet gezien
- Nee ik weet niet wat dat is

11. Hoeveel vertrouwen heeft u in de manier waarop de gemeente het klimaatvraagstuk aanpakt?

Geen vertrouwen – Weinig vertrouwen – Neutraal – Beetje vertrouwen – Vertrouwen – Heel veel vertrouwen – Weet ik niet/ zeg ik liever niet

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

12, 13 & 14 Collectieve Inkoop Zonnepanelen (via de stadsdelen), Milieuzones, Energiecoaches.

a. Kent u de volgende maatregel?

b. Kunt u aangeven hoe u tegenover deze maatregel staat?

c. Hoeveel weet u over de impact van deze maatregel op het terugdringen van CO₂-uitstoot en de consequenties op het dagelijks leven van bewoners?

15. Hieronder staat een aantal stellingen. Per stelling zijn twee uitersten weergegeven met daartussen 5 vakjes. Een voorbeeld van een stelling is of de klimaatverandering voor u heel langzaam of juist heel snel gaat. Klik het vakje aan dat het beste uw gevoel beschrijft.

De klimaatverandering...

Voelt als heel dichtbijvoelt als heel ver weg

... gaat heel langzaam gaat heel snel

... baart me helemaal geen zorgen baart me heel veel zorgen

...geeft me geen hulpeloos gevoel geeft me een hulpeloos gevoel

Blok D: opmerkingen

Wilt u nog iets kwijt, of ons nog iets meegeven?

Appendix D: Vragenlijst achteraf

Blok A: Houding ten aanzien van het verloop

In hoeverre bent u het oneens of eens met de volgende uitspraak:

Mee oneens – beetje mee oneens – neutraal - beetje mee eens – mee eens – weet ik niet/ zeg ik liever niet

- Ik voelde me welkom bij het mini-burgerberaad.
- Ik ben op een beleefde manier behandeld tijdens het mini-burgerberaad.
- Het contact met de mensen van de organisatie verliep prettig.
- Ik kon mijn mening voldoende geven.
- Er is met aandacht naar mijn mening geluisterd.
- De tafelleiders, deelnemers die deze rol op zich namen, luisterden met aandacht naar iedereen in het groepje.
Let op: deze uitspraak gaat dus niet over de ondersteuners van de gemeente.
- Ik heb voldoende invloed gehad op de uitkomsten van het mini-burgerberaad.
- Feedback op het programma en de manier van werken werd serieus genomen.
- De voorzitter - Alex Brenninkmeijer - was onpartijdig.
- Het mini-burgerberaad is eerlijk verlopen.
- Ik heb voldoende informatie gekregen om mee te kunnen praten.
- Ik heb informatie gekregen die bruikbaar was bij het bedenken van maatregelen.
- Ik heb voldoende informatie gekregen over de opzet en het programma.
- Ik heb voldoende informatie gekregen over wat er gebeurt met de uitkomsten.
- Ik ben tevreden met de uitkomsten van het mini-burgerberaad.
- De uitkomsten van het mini-burgerberaad komen overeen met wat ik vind dat er moet gebeuren.
- Ik steun de uitkomsten van het mini-burgerberaad, ook als ze niet helemaal overeenkomen met wat ik belangrijk vind.
- Als het onderwerp me interesseert, zou ik een volgende keer weer willen deelnemen aan een mini-burgerberaad.
- Ik vertrouw erop dat de uitkomsten van het mini-burgerberaad door de gemeente zullen worden overgenomen.
- Ik heb meer vertrouwen gekregen in het klimaatbeleid van de gemeente.

Welk rapportcijfer geeft u het mini-burgerberaad?

Blok B: Tips en tops

22. Als u terugkijkt op het mini-burgerberaad, wat kan dan volgens u beter?

23. Als u terugkijkt op het mini-burgerberaad, wat ging dan goed?

24. Wat zou u - op basis van uw ervaring met het mini-burgerberaad - de gemeente verder nog heel graag willen meegeven?

Evaluatie mini-burgerberaad gemeente Amsterdam 2021

AKMI / Psychologie voor een Duurzame Stad/ Faculteit Maatschappij en Recht

© 2022 Copyright Hogeschool van Amsterdam

55 of 59

Blok C: Houdingen ten aanzien van het mini-burgerberaad en de gemeente Amsterdam

In hoeverre bent u het oneens of eens met de volgende uitspraak:

Mee oneens – beetje mee oneens – neutraal - beetje mee eens – mee eens – weet ik niet/ zeg ik liever niet

- Ik sta positief tegenover het mini-burgerberaad.
- Ik verwacht dat de uitkomsten van het mini-burgerberaad bijdragen aan een effectief en goed klimaatbeleid.
- Ik verwacht dat mijn bijdrage aan het mini-burgerberaad er toe heeft gedaan.
- Ik ben positief over de wijze waarop de gemeente Amsterdam het mini-burgerberaad heeft georganiseerd.
- Ik heb vertrouwen dat de gemeente Amsterdam wat gaat doen met de uitkomsten van het mini-burgerberaad.
- Bij het bepalen van extra klimaatmaatregelen denk ik dat de uitkomsten van het mini-burgerberaad zeer serieus worden genomen door de gemeente.
- Bij het bepalen van extra klimaatmaatregelen denk ik dat de gemeente duidelijk uitlegt wat er met de uitkomsten van het mini-burgerberaad gebeurt.
- Bij het bepalen van extra klimaatmaatregelen denk ik dat de gemeente de inhoudelijke keuzes die worden gemaakt voor extra klimaatmaatregelen goed uit zal leggen.
- Bij het bepalen van extra klimaatmaatregelen denk ik dat de gemeente afspraken die zijn gemaakt met de deelnemers aan het mini-burgerberaad nakomt.
- Bij het bepalen van extra klimaatmaatregelen denk ik dat de gemeente een eerlijke afweging maakt tussen verschillende maatschappelijke belangen.
- Bij het bepalen van extra klimaatmaatregelen denk ik dat de gemeente rekening houdt met verschillende opvattingen van deelnemers aan het mini-burgerberaad.

Blok D: Houding en kennis klimaatvraagstuk en klimaatbeleid

36. Wat weet u over het klimaatbeleid van de gemeente Amsterdam?

Niets – weinig – neutraal – redelijk wat – veel – weet ik niet/ zeg ik liever niet

37. Hoeveel vertrouwen heeft u in de manier waarop de gemeente Amsterdam het klimaatvraagstuk aanpakt?

38a. In hoeverre bent u het oneens of eens met de volgende uitspraak:

Door mijn deelname aan het burgerberaad heb ik nu meer kennis over het klimaatvraagstuk.

38b. Graag willen we u vragen om uw antwoord op de hierboven gestelde vraag kort toe te lichten:

39a. In hoeverre bent u het oneens of eens met de volgende uitspraak:

Door mijn deelname aan het burgerberaad heb ik nu meer kennis over het klimaatbeleid van de gemeente.

39b. Graag willen we u vragen om uw antwoord op de hierboven gestelde vraag kort toe te lichten:

40, 41 & 42 Collectieve Inkoop Zonnepanelen (via de stadsdelen), Milieuzones, Energiecoaches.

a. Kent u de volgende maatregel?

b. Kunt u aangeven hoe u tegenover deze maatregel staat?

c. Hoeveel weet u over de impact van deze maatregel op het terugdringen van CO₂-uitstoot en de consequenties op het dagelijks leven van bewoners?

43. Er wordt veel over klimaatverandering gesproken. Hoe denkt u hierover?

Klik hieronder het antwoord aan dat het meeste overeenkomt met hoe u er over denkt.

- Er is geen klimaatverandering
- Ik weet niet of er klimaatverandering is
- Er is wel klimaatverandering, maar dit komt niet door toedoen van de mens
- Er is wel klimaatverandering, maar ik weet niet of dit komt door toedoen van de mens
- Er is wel klimaatverandering en dit komt deels door toedoen van de mens
- Er is wel klimaatverandering en dit komt volledig door toedoen van de mens

Appendix E: Interviewschema

Doel interviews:

- Verdieping op uitkomsten / items uit vragenlijst achteraf.
- Mogelijk een aanvulling op de inzichten uit observaties
- Korte interviews, max 30 min., via videobellen.
- Geluidsopname maken. Toestemming vragen.

Opzet

Starten met een algemene vraag:

1. Hoe kijkt u terug op uw deelname aan het burgerberaad?

- Ruimte bieden aan respondenten om te zeggen wat ze op hun hart hebben.
- Focus aanbrengen in de wijze waarop we analyseren / luisteren / aantekeningen maken:
 - o Zeggen geïnterviewden of ze het burgerbaard een goede manier vinden om burgers mee te laten denken over beleid? Dus een goede manier van betrekken van burgers door de gemeente?
 - o Zeggen geïnterviewden dat ze denken dat het burgerberaad / deze aanpak leidt tot betere oplossingen?
 - o Zeggen geïnterviewden dat ze over hun deelname met het burgerberaad hebben gesproken of zullen spreken met anderen?

Verwachtingen van de follow up / vervolgproces en besluitvorming

2. Hoe verwacht u dat het verder gaat met de uitkomsten van het burgerberaad?
- Doorvragen op proces: hoe verwacht u op de hoogte gehouden te worden etc.
 - Doorvragen op inhoud: hoe denkt u dat het verder gaat met de inhoud van het advies / verschillende adviezen

Kennis en houding klimaatvraagstuk en -beleid

3. Denkt u na uw deelname aan het burgerberaad anders over het klimaatvraagstuk en klimaatbeleid?

Afsluiting: bedanken

Appendix F: Mandaat

Het college van B&W heeft op 7 september 2021 besloten om de aanbevelingen uit het mini-burgerberaad, die binnen de randvoorwaarden van het mini-burgerberaad worden aangeboden, over te nemen en aan de raad voor te leggen. De randvoorwaarden zijn verder uitgewerkt en er is vanuit het college steun toegezegd voor het mini-burgerberaad om vanuit een ja-mits houding mee te denken over maatregelen die door de deelnemers geopperd worden.

De randvoorwaarden voor het mini-burgerberaad zijn als volgt:

1. Passend binnen vastgesteld beleid van de gemeenteraad
 - Hierbij is het uitgangspunt dat de routekaart Amsterdam Klimaatneutraal 2050 de 0-lijn vormt en dat maatregelen uit het mini-burgerberaad moeten passen bij de doelstellingen van de gemeenteraad op het gebied van duurzaamheid.
2. Aanbevelingen moeten gaan over beleid en domeinen waar de gemeente over gaat
 - Hierbij is het uitgangspunt dat het past bij de verschillende rollen die de gemeente heeft. Daarvoor zijn de NSOB-rollen van de overheid de leidraad.
3. Het moet passen binnen het budget.
 - Het uitgangspunt is dat maatregelen een financieel realistisch karakter moeten hebben binnen veranderende toekomstige financiële kaders vanuit de gemeentebegroting, mogelijke business cases of financieringsmogelijkheden vanuit Rijk of EU.
4. 75% van de deelnemers moet de maatregel ondersteunen
 - Op maatregelniveau wordt gestemd, daar waar mensen “nee” stemmen willen we de “nee” begrijpen en het “waarom” achterhalen.